

Mokslo Lietuva

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Nr. 22 (554)

Gražių Kalėdų, laimingų 2016-ųjų!

SPAUDOS
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RESEMOS
FONDAS

Vilniaus universitetas – tarp geriausių!

Vilniaus universitetas pirmą kartą pateko tarp 200 geriausių kylančios ekonomikos šalių universitetų. Gruodžio 2 d. paskelbtame tarptautiniame „Times Higher Education“ (THE) BRICS ir kylančios ekonomikos šalių reitinge VU užėmė 116 vietą. Šis universitetas yra pirmoji ir vienintelė Lietuvos aukštoji mokykla, patekusi į šios agentūros sudaromus reitingus. Daugiausia taškų VU surinko pajamų iš verslo ir tarptautinės orientacijos rodiklių grupėse.

Iš viso buvo analizuojami 48 valstybių universitetai, į reitingą pateko tik 200 geriausiųjų. Pasak „THE World University Rankings“ redaktoriaus Philo Baty, buvo vertinami tie patys 13 universitetų veiklos rodiklių, kaip ir pasauliniame THE reitinge, tad į jį patekusios mokslo institucijos atitinka aukščiausius studijų, mokslo, tarptautinės veiklos ir ryšių su verslu standartus. „Mes vertinome geriausius universitetus iš 48 konkurencingiausių besivystančių valstybių. Tai, kad patekote tarp 200 geriausiųjų



VU Ekonomikos fakulteto studentai.
Edgaro Kurausko nuotrauka

savaime, yra didelis pasiekimas, ir Vilniaus universitetą nuoširdžiai sveikiname“, – laiške VU rašė redaktorius P. Baty.

Universiteto įvertinimu džiaugėsi ir VU rektorius prof. Artūras Žukauskas. „Tikiuosi, kad mūsų universitetui tai tik geras startas. Nesureikšmindamas reitingų prasmės, džiaugiuosi, kad šiandien mes jau esame iškovoję pozicijas globalioje aukštojo mokslo sistemoje ir turime rimtas gaires savo

veiklai gerinti. Mūsų ateities vizija – stoti į vieną gretą su pirmaujančiais Europos ir pasaulio universitetais, ir toks tarptautinis pripažinimas skatina mus judėti šios vizijos link“, – sakė VU rektorius.

„THE World University Rankings“ reitingas sudaromas analizuojant 13 universiteto veiklos rodiklių, suskirstytų į dėstymo, tarptautinės orientacijos, mokslo, citavimo ir pajamų iš verslo grupes. Geriausius rezultatus reitinge parodė Kinijos aukštosios mokyklos. Pirmoje vietoje atsėdūrė Pekino universitetas, antroje – Tsinghua universitetas, trečioje – Maskvos valstybinis Lomonosovo universitetas (Rusija). Lenkija gali džiaugtis 5 reitinguotomis aukštosiomis mokyklomis, Estija – 2.

BRICS sudaro šios valstybės: Brazilija (B), Rusija (R), Indija (I), Kinijos Liaudies Respublika (C) ir Pietų Afrikos Respublika (S). „THE World University Rankings“ reitingas, skelbiamas nuo 2004 m., pristato geriausius pasaulio universitetus.



Oginskių rūmai Plungėje – vakarinė pusė.
J. Jasaičio nuotr.

ŠIAME NUMERYJE

Pagerbti moksleiviai – tarptautinių olimpiadų laimėtojai ir jų mokytojai ● 2 p.

Diskusija apie universitetų ateitį ir visuomenės vertybinę orientaciją ● 4 p.

Ar už dvidešimties kilometrų nuo Vilniaus plytinti teritorija taps negyvenama zona? ● 3 p.

Gražus naujų knygų derlius ● 3 p.

Ateitis – pastovūs verslo ir mokslo ryšiai ● 5 p.

Ekologiško ūkininkavimo entuziastų susivienijimo 25-metis ● 6, 7 p.

Oginskių metų apibendrinimas LMA Vrublevskių bibliotekoje ● 9 p.

Akad. Algirdas Motuzas apie agronomijos studijas Lietuvos Pirmojoje Respublikoje ● 8 p.

Iškilių asmenybių galerijoje: Vytautas Soblys ir Vladas Voveris ● 10, 11 p.

Kad „Mokslo Lietuva“ Jus nuolat lankytų ● 12 p.

Lietuvos atstovai – naujovių kūrėjų pirmame šimtuose

Asociacijos „Infobalt“ vykdomasis direktorius Paulius Vertelka ir mobiliosios programėlės „Plag“ kūrėjas Ilja Zudin tapo šių metų Lietuvos atstovais geriausiųjų Rytų ir Vidurio Europos inovacijų kūrėjų TOP 100 sąrašė. Geriausiųjų šimtuką „2015 New Europe 100“ lapkričio pabaigoje paskelbė „Financial Times“, rinkimus organizavęs kartu su „Google“ bei tarptautiniais „Res Publica“ ir Višegrado fondais.

Šiame įvertinti ir kelių šalių prezidentai. Estijos prezidentas Toomas Hendrik Ilves nurodytas kaip vienas pagrindinių valstybės ekonomikos, garsėjančios inovacijomis, architektų. Slovakijos prezidentas Andrej Kiska įvertintas už pasiekimus skatinant kultūrą ir inovacijas visame regione. Laimėtojai taip pat paskelbti Estijos atstovai Karoli Hindriks („Jobbatical“), Taavi Madiberk („Skeleton Technologies“), Kristjan Vanaselja („GoWorkaBit“) ir Latvijos atstovai Edgars Rozentals („AirDog“), Galina Timchenko, leidinio „Meduza“ vyriausioji redaktorė, ir Ernest Stals (reach.ly).

„Šių metų „New Europe 100“ sąrašas rodo, kad daugelyje svarbiausių sričių –

švietime, sveikatos apsaugoje, transporte, žemės ūkyje – naujovių kūrėjai, siekdami spręsti socialines ir verslo problemas, pasitelkia pačius naujausius technologinius pasiekimus“, – įvertino „Google“ Vidurio ir Rytų Europos Viešosios politikos vadovė Agata WacelawikWejman. Į geriausiųjų Rytų ir Vidurio Europos sąrašo pirmąjį šimtuką šiemet pateko kūrėjai, sukūrę mašiną, kurią galima valdyti iš neįgaliojo vežimėlio, pigesnius Ebola virusų testus, bepiločius orlaivius, galinčius dalyvauti gelbėjimo operacijose.

Apdovanotos organizacijos, mokančios vaikus, kaip naudotis informacinėmis technologijomis, ir mobiliųjų „Wi-Fi“ prisijungimo zonų kūrėjai.

Antrus metus iš eilės vykusių „2015 New Europe 100“ rinkimų dalyviai šiemet įvertinti verslo, mokslo, žiniasklaidos ir kultūros bei visuomenės ir politikos kategorijose. 50 proc. laimėtojų atstovavo verslui, o 32 proc. buvo visuomenės veikėjai ir politikai. *Parengė Marius Burkauskas (vipcommunications.lt)*

Mieli skaitytojai,

Tęsiama Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“, leidžiamo nuo 1989 metų liepos mėnesio, prenumerata 2016-iesiems metams. Užsiprenumeruoti „Mokslo Lietuvą“ galima „Lietuvos pašto“ skyriuose ir internetu. Šiais metais pradedama ir laikraščio elektroninės versijos – PDF formato – prenumerata. Jos kaina metams – 10 eurų, pusei metų – 5 eurai. „Mokslo Lietuvos“ internetinėje svetainėje pasirinkus <http://mokslolietuva.lt/prenumerata> siūloma užpildyti kvitą <http://mokslolietuva.lt/prenumeratos-kvitas/> ir jo laukelius perkelti į savo el. banko pavedimo formą arba atsispausdinus apmokėti banke.



Idėjų konkursas „Vandens infrastruktūros pritaikymas kultūros paveldo objektuose“

Algimantas Gražulis

Lapkričio 25–26 dienomis Klaipėdoje vyko seminaras, kuris yra projekto „Neringos forto išsaugojimas ir jo tvarus naudojimas“ sudėtinė dalis. Pirmąją dieną „Amberton“ viešbučio konferencijų salėje gausiai susirinkę renginio dalyviai ir svečiai, iš viršaus apžvalgę apačioje plynčias senųjų Klaipėdos uostų ir uostelių akvatorijas, vandens kultūros paveldo kompleksus ir kitus objektus, iš klausė Lietuvos ir Norvegijos atstovų pranešimus apie atvirų ir vidaus vandenų kultūros paveldą, jo būklę, tausojamąjį naudojimą ir tinkamą pritaikymą.

Lietuvos jūrų muziejaus direktorė O. Žalienė išnagrinėjo visą projektą „Neringos forto išsaugojimas ir jo tvarus naudojimas“. Kalbėta ir apie istorinius tarptautinius vandens kelius bei jų tradiciją. Norvegijos Stavangerio muziejaus atstovas Haraldas Hamrė pranešime „Senosios vandens infrastruktūros pritaikymo patirtis Norvegijoje“ priminė senuosius Stavangerio ir Klaipėdos jūrų uostų bei kitus Lietuvos jūrinius ryšius, istorinio norvegiškų silkų vandens kelio, ypač išplėto po 1815 m., tradiciją. Išsamius pranešimus apie nuveiktus ir planuojamus Klaipėdos miesto jūrų ir vidaus vandenų kultūros paveldo pritaikymo bei atskleidimo darbus ir iškilusias problemas perskaitė Klaipėdos

miesto vyriausiasis architektas Almantas Mureika. Paveldosaugos skyriaus vedėjas Vitalijus Juška apžvelgė senojo „Union“ trašų fabriko, jo laivų, išpūdingų sandėlių ir viso komplekso istoriją. Kartu su architektu Sauliumi Plunge jie išdėstė projektinius komplekso restauravimo ir pritaikymo pasiūlymus. Valstybinės kultūros paveldo komisijos darbuotojas Algimantas Gražulis pristatė pranešimą „Senosios vidaus vandenų infrastruktūros pažinimo, atskleidimo ir pritaikymo patirtis Lietuvoje“, o ICOMOS narys Kęstutis Demereckas išsamiai išnagrinėjo tarpukariu įrengtos Neringos forto (Kopgalio tvirtovės) fosos jungties (uostelio) su Kuršių mariomis istoriją.

Antrą dieną seminaro dalyviai ankstyvą rytą persikėlė į Kuršių neriją, susipažino su Kopgalio tvirtove, jos vandens infrastruktūra, vykdomais Centrinio reduto pritaikymo darbais ir dalyvavo idėjų konkurse „Neringos forto fosos jungties su Kuršių mariomis atkūrimo ir pritaikymo galimybės“. Tiesa, jungties su mariomis atkūrimo idėjos po K. Demerecko pranešimo buvo atsisakyta. Apsispręsta siūlyti tik tvirtovės fosos panaudojimo ir pritaikymo idėjas. Penkios konkurso dalyvių grupės aptarė fosos pritaikymo idėjas, po to jas išdėstė seminaro dalyviams. Geriausias idėjos turėtų būti panaudotos praturtinant Jūrų muziejaus teikiamų viešųjų paslaugų arsenalą.

Lietuvos moksleiviai – tarptautinių olimpiadų laimėtojai

Gruodžio 14 d. Lietuvos Respublikos Seimo Kovo 11-osios Akto salėje įvyko iškilminga tarptautinių olimpiadų ir konkursų laimėtojų apdovanojimo ceremonija. Apdovanojimus įteikė Seimo Pirmininkė Loreta Graužinienė bei švietimo ir mokslo ministrė Audronė Pitrenienė. Konkursų laimėtojams įteikti padėkos raštai ir atminimo dovanėlės.

2015 m. 91 Lietuvos mokinys dalyvavo 19 tarptautinių renginių, kuriuose iškovojo 1 aukso medalį, 7 sidabro medalius ir 20 bronzos medalių – iš viso 28 asmeninius medalius, taip pat – 5 pagyrimo raštus, 6 specialiuosius prizus, 1 pirmą ir 1 trečią vietas. Lietuvos atstovams skirta po vieną komandinį aukso ir sidabro medalį.

Kaip ir kasmet, Lietuvos moksleiviai labai gerų rezultatų pasiekė gamtos mokslų olimpiadose. Mūsų atstovų komanda puikiai pasirodė 13-ojoje Europos Sąjungos gamtos mokslų olimpiadoje Austrijoje – iškovojo komandiniai aukso ir sidabro medaliai. Azerbaidžane vykusioje chemijos olimpiadoje Klaipėdos licejaus abiturientas Dovydas Drakšas pelnė aukso medalį. Iš šios olimpiados dar trys mokiniai grįžo su bronzos medaliais. Sėkminga lietuviams buvo ir Latvijoje vykusioje Baltijos šalių chemijos olimpiada – Adomas Danilevičius iš Klaipėdos licejaus laimėjo pirmą vietą, to paties licejaus mokiniui Nikitai Pajanok skirta trečia vieta. Sidabro ir bronzos medalius bei du pagyrimo raštus Lietuvos mokiniai parvežė iš tarptautinės fizikos olimpiados, vykusios Indijoje. Tarptautinėje biologijos olimpiadoje Danijoje pelnyti vienas sidabro ir du bronzos, o geografijos olimpiadoje Rusijoje – du sidabro medaliai. Iš tarptautinės astrofizikos ir astronomijos olimpiados Indonezijoje Lietuvos atstovai parvežė sidabro medalį ir pagyrimo raštą. Tarptautinėje jaunių gamtos mokslų olimpiadoje, vykusioje Argentinoje, pelnyti du bronzos medaliai.

Laurus Lietuvos atstovai skynė ir matematikos bei informatikos olimpiadose. Tarptautinėje matematikos olimpiadoje Tailande laimėtas bronzos medalis ir pagyrimo raštai, o 9-ojoje Vidurio Europos mokinių matematikos olimpiadoje Slovėnijoje iškovojo vienas sidabro ir trys bronzos medaliai. Tarptauti-

nėje informatikos olimpiadoje Kazachstane mūsų mokiniai pelnė po vieną sidabro ir bronzos medalį, o Lenkijoje vykusioje Baltijos šalių informatikos olimpiadoje laimėtas bronzos medalis. Lenkijoje vykusioje tarptautinėje lenkų kalbos olimpiadoje mūsų atstovei atiteko trečia vieta. Filosofijos olimpiadoje Estijoje pelnytas pagyrimo raštai.

Šiomet Lietuvos moksleiviai vėl labai sėkmingai pasirodė Europos Sąjungos jauniųjų mokslininkų konkurse, kuris vyko Milane (Italijoje). Palangose senosios gimnazijos absolventai Gabrielė Bumbulytė ir Lukas Petreikis už biologijos srityje pristatytą darbą „Aruodinio straubliuko (*Sitophilus granarius L.*) elgesio modifikacija, panaudojant natūralius augalinius ekstraktus ir fizikinius veiksnius“ apdovanoti specialiu Europos Komisijos Jungtinių tyrimų centro prizų – vienos savaitės stažuote Jungtinių tyrimų centro institute Isproje, Italijoje. Gretai Patkauskaitė iš Šiaulių Juliaus Janonio gimnazijos už aplinkos tyrimų srities darbą „Kaštoninių keršasparnių (*Cameraria ohridella*) atbaidymas ir naikinimas kvapiąja pelargonija (*Pelargonium odoratissimum*)“ atiteko piniginis prizas. Tos pačios gimnazijos absolventai Pijus Žagrakalys ir Simonas Pranys už darbą „Žemo dažnio virpesių įtaka sėklų dygimui ir augalo vegetacijai“ tapo laimėtojais specialiai pasaulinei parodai EXPO 2015 skirtoje maisto kategorijoje.

Keletas mokinių šiemet puikių rezultatų pasiekė ne vienoje tarptautinėje olimpiadoje. Vilniaus savivaldybės Grigiškių „Šviesos“ gimnazijos abiturientas Domantas Jadenkus dalyvavo trijose olimpiadose: tarptautinėje matematikos olimpiadoje, Baltijos šalių informatikos olimpiadoje, kurioje pelnė bronzą, ir tarptautinėje informatikos olimpiadoje, iš kurios grįžo su sidabro medaliu. Vilniaus licejaus mokinys Andrius Ovsianas iš tarptautinių olimpiadų grįžo su dviem bronzos medaliais – juos iškovojo tarptautinėse matematikos ir informatikos olimpiadose. Vienas jauniausių tarptautinių olimpiadų prizininkų aštuntokas Ernestas Ramanauskas iš Vilniaus progimnazijos „MAGIS“ Vidurio Europos mokinių matematikos olimpiadoje ir tarptautinėje jaunių gamtos mokslų olimpiadoje pelnė bronzos medalius.

Seimo Pirmininkė Loreta Graužinienė pasveikino tarptautinių olimpiadų ir konkursų laimėtojus – moksleivius, jų mokytojus ir komandų vadovus. Pasak parlamento vadovės, savo pergalėmis jie puikiai atstovauja Lietuvai visame pasaulyje, o gabus, išprusęs ir kūrybingas jaunimas yra visos mūsų valstybės ateitis. „Tikiu, kad kiekvieno iš Jūsų širdyje suvirpėjo pasididžiavimo jausmas, kai, skelbiant tarptautinių konkursų laureatus, šalia Jūsų pavardės buvo tariamas ir Lietuvos vardas. Kiekvieno iš Jūsų gabumai, talentai, žinios ir pergalės yra Lietuvos vizitinė kortelė jau dabar. Jūs esate jaunieji Lietuvos ambasadoriai pasaulyje. Tai yra didelė atsakomybė ir galimybė Jums ir visai Lietuvai. Nes tik gabi, išprususi ir kūrybinga Jūsų karta yra mūsų valstybės ateities garantas. Garant, kad jau dabar savo darbais

ir pasiekimais kuriame taikos, pilietinės visuomenės, pažangos ir gerovės pasaulį“, – šventės dalyviams kalbėjo renginio globėja Seimo Pirmininkė Loreta Graužinienė, dėkodama jaunimui už įkvepiantį pavyzdį bendraamžiams ir linkėdama toliau garsinti Lietuvos vardą.

Kreipdamasi į mokytojus ir vadovus, parlamento vadovė pabrėžė nuoširdžiai besišaivinti, kaip savo kryptingą darbą, begaliniu tikėjimu ir šviesiu asmeniniu pavyzdžiu jie ugdo žingeidžius, sąžiningus ir kūrybingus jaunos žmones. Seimo Pirmininkė Loreta Graužinienė padėkojo jiems už didelę atsakomybę ir atsivimą, kuriant iškilų ir pažangią Lietuvos ateitį, ir palinkėjo naujų įkvepiančių iššūkių ir sėkmės. *Parengta pagal LR Seimo pranešimus*

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PRANEŠIMAI

Pritarta siūlymui įteisinti privalomą priešmokyklinį ugdymą. „Ilgalaikių tyrimų duomenys rodo, kad kokybiškas ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas daro teigiamą poveikį visų vaikų, ypač augančių socialinės rizikos ir socialinės atskirties sąlygomis, tolesnei socialinei emocinei raidai, padeda mažinti skurdą. Ankstyvoji vaiko patirtis lemia, kaip jam seksis mokytis toliau“, – projekto pristatymo metu sakė švietimo ir mokslo ministrė Audronė Pitrenienė.

Seimas priėmė rezoliuciją dėl krikščionių ir kitų religinių mažumų genocido Irake ir Sirijoje.

Seimo rezoliucijoje pažymima, kad žiaurumai, įvykdyti krikščionių ir kitų grupių atžvilgiu, į kurias Irake ir Sirijoje nusiųtaikta dėl specifiskai religinių priežasčių, yra genocidas. Šia rezoliucija jie prilyginami genocido nusikaltimui pagal tarptautinę teisę.

Priimtaime dokumente konstatuojama, kad Irake ir Sirijoje krikščionys ir kitos religinės mažumos buvo ir yra žudomi ir grobiami, patirdavo ir tebeptaria rimtų fizinių ir psichikos sužalojimų, taip pat seksualinę vergiją ir prievartą. Visa tai atliekama sąmo-

ningai ir apskaičiuotai, pažeidžiant Jungtinių Tautų (JT) Konvenciją dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį. „Religinių ir etninių mažumų grupės Irake ir Sirijoje buvo sisteminės prievartos taikinos jau nuo 2003 metų ir milijonai šių mažumų atstovų buvo priversti palikti savo protėvių namus bei tapti pabėgėliais“, – teigiama rezoliucijoje.

Rezoliucijoje atkreipiamas valstybių vyriausybių ir tarptautinių organizacijų dėmesys, kad dėl religijos vykdomi žiaurumai turi būti įvardijami deramu vardu – „genocidas“, taip pat JT ir JT Generalinis Sekretorius raginami prisiimti deramą politinę lyderystę ir įvardyti Irake bei Sirijoje vykdomus žiaurumus kaip genocidą. Lietuvos parlamentas kviečia valstybes, Jungtinių Tautų nares, ypač Afrikos Sąjungos, Arabų Lygos, Persijos įlankos bendradarbiavimo tarybos ir Islamo konferencijos organizacijos nares, prisijungti prie šios rezoliucijos, imtis priemonių užkirsti kelią tolesniam genocidui ir bendradarbiauti kuriant tarptautinius ir nacionalinius tribunolus, kurie nubastų asmenis, atsakingus už dabar vykdomą genocidą, ir užtikrintų jų veiksmingą funkcionavimą.



REDAKTORIAUS KOMENTARAS

Kaip stabdyti tautos išsivaikščiojimą? (1)



Prof. dr. Jonas Jasaitis

1. Kam skirtos užmiesčio teritorijos?

Jau vien tai, kad mūsų valstybė neteko daugiau kaip trečdalis darbingų gyventojų, turėtų paskatinti visas valdžios institucijas priversti kuo greičiau pakviesti visuomenę susitekti, išsiaiškinti, kokios priežastys lemia tokius paradimus, ir ramiai, dalykiškai, tačiau nebeatidėliojant imtis radikalių perversmų. Ši kartą pasvarstykime, kaip reikia keisti užmiesčio teritorijų strateginį valdymą, nes būtent čia mūsų praradimai yra patys didžiausi ir skaudžiausi. Daug kur vaizdas toks, tarsi per šias vietas būtų praūžęs ilgas niokojuojantis karas. Kiekviename atokesniame rajone – daugybė griuvėsių ir tuščių, apleisčių, lyg niekam neberekalingų pastatų. Daugybė žmonių neturi darbo, net motyvacijos jo ieškoti. Jie – socialinių pašalpų gavėjai, praradę norą ką nors keisti savo gyvenime. Nejaugi tai, kad pasaulyje pirmaujame trijose srityse – pagal alkoholinių gėrimų vartojimą, savižudybes ir emigraciją – neturėtų priversti susimąstyti daugelį savimi patenkintų ir bet kokį tikrovės jausmą praradusių vadovų? Bent jau reikėtų apsidairyti ir išsiaiškinti, ar tokias kraupias pasekmes nelemia jų visiškai pasenęs požiūris į valstybės valdymo strategiją, sustabarėję mąstymo stereotipai.

Šiuolaikinės užmiesčio teritorijų sampratos pokyčius lemia itin spartūs tinklaveikos visuomenės pokyčiai: naujosios informacinės ir gamybinės technologijos, verslo objektų nuosavybės formų kaita (modernių kooperatyvų, holdingų, klasterių, tarptautinių verslo susivienijimų kūrimas) ir jų įtakos plėtra, sparčiai kintantys eksporto ir importo srautai, besiformuojantys nauji vartotojų poreikiai, visuotiniu reiškiniu tapęs darbo jėgos, kapitalo ir kitų judriųjų išteklių mobilumas.

Vadinamasis „tradicinis“, t. y. seniai atgyvenęs, tačiau vis dar giliai visuomenėje įsišaknijęs, šių teritorijų, kaip agrarinės paskirties erdvės, supratimas kuo toliau, tuo daugiau tampa didžiausia kliūtimi valstybės strateginiam valdymui. Tai veda prie neproporcingo, ekonomine logika nepateisinamo supermegapolių augimo, darbo jėgos ir finansinių pajėgumų koncentravimosi tik keliuose procentuose valstybės teritorijos, nedarnaus vietos išteklių naudojimo, net atskirų valstybių traktavimo kaip tariamai neperspektyvių, todėl ir iškrentančių iš sparčiai besivystančių regionų rato. Iš šių tariamai neperspektyvių regionų kategoriją patekusių (ir taip traktuojamų viešojoje erdvėje) vietovių masiškai emigruoja labiausiai išsilavinę specialistai ir kūrybiškas, inovacijoms imlus jaunimas, t. y. prarandami jų žmogiškieji ištekliai.

Užuot gaminus vietoje (sukūrus naujas arba išlaikius esamas darbo vietas ir gavus daug didesnę pelną) iš neperspektyviais laikomų regionų nerealiai žemomis kainomis eksportuojamos žaliavos, o ne gatava produkcija. Neproporcingai naudojant iškastinį kurą ir kitus gelmių išteklius transportui, milžiniškais atstumais nuolat vežiojama produkcija, kuri gali būti realizuojama vietoje. Į juos atvežami

gaminiai, kuriuos (beje, daug kokybiškesnius, nenaudojant konservantų, šaldymo arba terminio apdorojimo įrenginių) galima pasigaminti vietoje. Importuojamos žaliavos, kurių pakankamai yra vietoje, arba, priešingai, milžiniškais mastais eksportuojamos žaliavos arba medžiagos, kurių netrukus prireiks vietinei pramonei ir gyventojams. Neperspektyviais paskelbtuose regionuose apleidžiami ir suniokojami tiek fizinės, tiek ir socialinės infrastruktūros objektai. Nebenaudojami arba, priešingai, grobuoniškai eikvojami vietiniai gamtos, žemės ir jos gelmių ištekliai. Tokiuose regionuose susiformuoja itin pavojingi socialinės įtampos židiniai, daroma milžiniška žala gamtai, ypač biologinei įvairovei ir klimato kaitai, neracionaliai naudojami valstybės biudžeto ištekliai.

2. Lietuva – retai apgyventa teritorija

Pagal šiuolaikinę teisinę reglamentaciją Europos Sąjungoje miestams priskiriamos tik visiškai užstatytos ir kompaktiškai apgyventos teritorijos, turinčios ne mažiau kaip 6 tūkst. gyventojų, kurių dauguma yra užimta pramonėje, statyboje, transporte ir pan., bet ne agrariniame sektoriuje. Užmiesčio teritorijoms priskiriamos nuo pagrindinių pramonės centrų nutolusios žemo urbanizacijos lygio arba neurbanizuotos vietovės. Lietuvoje jos užima per 97 proc. valstybės teritorijos. Net labiausiai išsivysčiusiose ES valstybėse tik miestams administraciniu požiūriu priskiriamos vietovės neužima daugiau kaip 10 proc. jų teritorijos. Naujaisiu teoriniu šaltinių analizė rodo, kad užmiesčio vietovėms priskirtini ne tik viensėdžiai ir kaimai, bet ir visi miesteliai, beveik visi rajono centro statuso neturintys miestai ir atokesnių rajonų savivaldybių centrai. Pagal gyventojų skaičių viename kvadratiname kilometre visa Lietuva, išskyrus tik Vilniaus apylinkes, priskiriama retai apgyventoms, t. y. kaimiškosioms teritorijoms.

Vis dar neįsisąmoninant, kad naujosios agrarinės technologijos leidžia apsieti su keleriopai mažesniu darbuotojų skaičiumi, negu prieš tris–keturis dešimtmečius, neretai manoma, kad pagrindinė, kartais net ir vienintelė, ūkinė veikla, plėtojama užmiesčio teritorijose, yra žemės ūkis: laukininkystė, gyvulininkystė, daržininkystė, sodininkystė, miškininkystė, vidaus telkinių žuvininkystė ir pan. Todėl jose beveik jokio dėmesio neskiriama neagrarinė gamybinė sektorių plėtra, t. y. pramonės, statybos ir transporto įmonių kūrimui arba jų renovacijai.

Dabartinių strateginių plėtros planų analizė rodo, kad neišsivaizduojamu dalyku laikomas mokslo, studijų ir kultūros institucijų ar bent jų filialų steigimas užmiesčiuose. Pavyzdžiui, rajonuose, kuriuose plėtojama kalnakasyba, statybinių ar kitų medžiagų (pavyzdžiui, durpių) gavyba, iki šiol nėra specializuotų, t. y. šios veiklos pažangos perspektyvas analizuojančių, mokslinio tyrimo institucijų filialų ar bent vietoje dirbančių tyrėjų grupių. Visi tyrimai planuojami tik institucijoms, įsikūrusioms didžiuosiuose miestuose, nutolusiose nuo tyrimo objektų per kelis šimtus kilometrų.

Išimtį sudaro tik kelios iki šiol dar veikiančios agrarinė sektorių aptarnaujančios mokslinio tyrimo institucijos, tačiau ir jų skaičius per pastaruosius du dešimtmečius drastiškai sumažėjo. Kai kuriuose filialuose liko tik po keletą darbuotojų. Liko tušti buvę šių institucijų pastatai. Laboratorijų įranga nebeatnaujinama, o dauguma specialistų yra įdarbinti tik etato dalimi. Todėl nėra galimybės tikėtis, kad į jas dirbti ateis jaunesni mokslininkai. Net kraštotyros, tarmių ir tautosakos, etnografinio ir dorovinio paveldo pokyčių tyrinėjimu užsiima mokslininkai, jau seniai nebeturintys gyvojo ryšio su tiriamosiomis vietovėmis, tik epizodiškai užklystantys vis rečiau rengiamų ekspedicijų ar studentų stažuotčių metu. (*Tęsinys – kitame numerioje*)

NAUJŲ KNYGŲ SUTIKTUVĖS

Lietuvos edukologijos universitete

Pašaukimo keliu

Gruodžio 9 d. Lietuvos edukologijos universitete įvyko prof. Onos Voverienės knygos „Pašaukimo keliu (pedagogas dr. Vladas Voveris)“ sutiktuvės. Prisiminimais apie dr. V. Voverį, jo mokslinę ir visuomeninę veiklą pasidalino profesoriai: Sigitas Kregždė, Marijona Barkauskaitė, Ona Voverienė, docentai: Stanislovas Jankevičius, Vytautas Pocius ir Rimantas Kontvainas, bibliotekos direktorė Emilija Banionytė. Sutiktuvės papuošė universiteto dėstytojų vokalinis kvartetas „Rajva“ ir solistas prof. Antanas Kiveris, koncertmeisterė prof. Rita Aleknaitė-Bieliauskienė.

Buvo prisiminti ir kiti moksleivių profesinio orientavimo veiklos bei šio svarbaus jaunimo atrankos į mokytojo profesiją Lietuvoje modelio kūrėjai: doc. Ona Kregždienė, prof. Leonas Jovaiša, prof. Jonas Laužikas. Bendradarbiaudamas su jais, dr. V. Voveris praktiškai įtvirtino gabaus jaunimo atrankos kelią, pasirenkant mokytojo profesiją, ir tuometiniame Vilniaus pedagoginiame institute kartu su doc. S. Jankevičiumi įkūrė Būsimojo pedagogo fakultetą, sėkmingai veikusį net keletą dešimtmečių. (*Parengė Antanas Kiveris. Išsamiau apie knygą – J. Brazausko straipsnyje*)

Lietuvos technikos bibliotekoje

Civilinės aviacijos raida Lietuvoje 1919–1991 metais

Gruodžio 16 d. Lietuvos technikos bibliotekoje (Šv. Ignato 6, Vilnius) įvyko technikos paveldo specialistės Onos Stasiukaitienės knygos „Civilinės aviacijos raida Lietuvoje 1919–1991 metais“ sutiktuvės. Knygą aptarė Lietuvos aeroklubo prezidentas Jonas Mažintas, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Antano Gustaičio aviacijos instituto direktorius, prof., habil. dr. Jonas Stankūnas. Kadangi knygoje pateikta medžiaga, paremta autentiškais literatūros šaltiniais ir archyviniais dokumentais, ji yra aktuali ir vertinga mokslinės bei istorinės vertės požiūriu. Ši knyga laikytina ir pirmuoju bandymu moksliskai apibendrinti iki šiol mažai nušviestus Lietuvos aviacijos raidos pokario ir civilinės aviacijos sistemos kūrimo, Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, laikotarpius. Knygoje atskleisti pagrindiniai civilinės aviacijos kūrimosi ir vystymosi Lietuvoje istoriniai aspektai, atspindintys tris istorinius civilinės aviacijos raidos etapus. Knygą parengė ir 2015 m. išleido VŠĮ „Paveldas“ leidykla „Savastis“.

Lietuvos technikos biblioteka yra valstybinės reikšmės biblioteka, komplektuojanti knygų ir periodikos technikos ir ekonomikos tematikos, pramoninės nuosavybės dokumentų, firmų katalogų, normatyvinių ir kitų dokumentų fondus. Sukaupia nemažai literatūros ir aviacijos tema.

Lietuvos Respublikos Seime

Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija

Gruodžio 16 d. Seimo Europos informacijos biuro įvyko Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro naujojo leidinio „Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija“ („Lithuania in 1940-1991: the History of Occupied Lithuania“) pristatymas. Knygos redaktorius – Seimo narys Arvydas Anušauskas. Kolektyvinėje monografijoje apibendrinti Lietuvos naujaisiu laikų istorijos tyrimai, apimančius penkiasdešimt metų trukusį okupuotos ir aneksuotos Lietuvos valdymą. Atskleidžiami reikšmingiausi politiniai įvykiai, lietuvių išėivijos vaidmuo, siekiant nepriklausomybės. Supažindinama su to laikotarpio kultūrinio gyvenimo, Bažnyčios ir Lietuvos diplomatinės tarnybos veikla.



Kažkas papuvo universitetų karalystėje?

Prof. Artūras ŽUKAUSKAS

Nerimstantys ginčai tarp „filosofų“ ir „pramonininkų“, politikų blaškymasis tarp studijų „kokybės“ ir „prieinamumo“, sudrėkusio universitetų tinklo „optimizavimas“, paklydusių tarp universitetų ir sveiko proto dejonės viešojoje erdvėje, iš didelio rašto išvykę iš krašto abiturientai ir iš mažo rašto komentuojantys interneto klientai – visa tai tarytum byloja apie gilėjančią Lietuvos aukštojo mokslo krizę, kurios priežasčių pirmiausia reikia ieškoti mūsų vertybėse. Ta proga verta prisiminti paprastus vertybinius dalykus, kurie šimtmėčiais formavosi Europoje – šiuolaikinės civilizacijos lopšyje. Daugelį atsakymų į vertybinius klausimus galima rasti Edinburgo universiteto profesoriaus emerito Geoffrey Boultono paskaitoje „Kam reikalingi universitetai?“, kurią neseniai jo maloniu sutikimu paskelbėme Vilniaus universiteto naujienų portale.

Mąstymas ar specialybė?

Ši dilema atsirado dėl netinkamai ir ne vietoje vartojamo jungtuko „ar“. Atsakymas yra juokingai paprastas: universitetai yra skirti tam, kad talentingi jaunuoliai gautų ir tą, ir tą. Būtent išugdyto gebėjimo analizuoti, kritiškai vertinti ir giliai suprasti dalykus, gautų profesinių žinių ir įgūdžių derinys ir yra, anot Boultono, ta stebuklinga „alchemija“, kuri yra svarbiausia pažangos varomoji jėga. Profesinės žinios ir įgūdžiai reikalingi tam, kad universiteto absolventas sugebėtų iškart įsitraukti į esamą darbo rinką. Tačiau žinios greitai sensta, o darbo rinka kinta, o išlavintas protas pravers prisitaikant prie kintančio pasaulio ir reaguojant į iššūkius, kuriuos šiandien sunku numatyti. Čia verta prisiminti garsią Alberto Einšteino mintį, kad vaizduotė yra svarbesnė už žinias, nes pastarosios yra ribotos, o pirmoji – beribė. Jaunuoliui, siekiančiam vien profesinių žinių ir įgūdžių, neverta gaišti laiką universitete ir rašinėti laišku ministrei, tam yra kitokios mokymo įstaigos.

Dalykiškumas ar tarpdalykiškumas?

Tarpdalykinių studijų svarba dažnai suprantama kaip kelių profesijų įgijimas, universiteto auklėtiniui palengvinantis kelią į darbo rinką, o darbdaviui padedantis vienu šūviu nušauti du zuikius. Pasigirsta ir kritiškų balsų, kad dėl tokio „dvejimimosi“ esą nukenčia profesinio pasirengimo kokybė. Tačiau moderniuose universitetuose į tai žiūrima daug plačiau – kaip į mąstymo galimybių išplėtimą, mąstymo, kuris leidžia persijungti iš vienos dalykinės srities į kitą, ugdymą, taip pat kaip į naujų pažinimo erdvių ties skirtingų mokslų sandūra atvėrimą. Kitais žodžiais tariant, tarpdalykinės studijos skirtos ne tiek tam, kad studentas gautų dvigubą žinių ir profesinių įgūdžių bagažą, bet daugiau tam, kad jo galva gebėtų sintezuoti žinias, persijungti į šiandien dar neegzistuojančias mąstymo kategorijas ir įsisavinti ateityje atsirastančias profesijas.

Mokslas ar verslas?

Universitetuose atliekamų mokslinių tyrimų įtaka verslui tradiciškai yra supran-



Vilniaus universiteto rektorius prof. Artūras Žukauskas

tama per daug tiesmukai. Moksliniai tyrimai universitete pirmiausia reikalingi siekiant kaupti ir gryninti žinias, sužadinti studentų vaizduotę ir parengti juos veikti sunkiai numatomoje ateityje. Tiesioginis universitetuose atliekamų mokslinių tyrimų poveikis ekonomikai yra nedidelis net tokiose valstybėse kaip JAV. Boultonas cituoja nesena McKinsey pasaulinio instituto išvadą, kad pagrindinis ūkio augimo variklis yra „gabių žmonių atliekama technologijų sklaida po didžiuosius ekonomikos žaidėjus ir tų pačių gabių žmonių kuriamos su technologijomis nesusijusios inovacijos“. Kitais žodžiais tariant, didžiausią įtaką verslui daro ne tiesioginis mokslinių tyrimų rezultatas, o į verslą atėję tuose tyrimuose dalyvavę universitetų absolventai, kurie greta profesinių įgūdžių yra gavę išlavintą instinktą suprasti ir ieškoti prasmės.

Antra vertus, universitetai yra socialiai atsakingos institucijos, išlaikomos iš mokesčių mokėtojų pinigų. Todėl jų pareiga yra padėti verslui savo kompetencijomis ir infrastruktūros galimybėmis. Mokslininkas neturi teisės atsakyti teikti tyrimų paslaugas verslui. Taip pat, jei vedamas smalsumo ir pažinimo aistros, jis atranda ką nors praktiško, jo neatsiejama pareiga yra pasirūpinti, kad šios žinios taptų viešuoju ar privačiu gėriu. Todėl universitetų mokslininkai patentuoja ir licencijuoja išradimus, kuria pradedančiąsias įmones, konsultuoja įmones ir įstaigas, rašo straipsnius profesinėje ir mokslo populiarinamojoje spaudoje, dalyvauja socialinėje ir kultūrinėje plėtroje.

Internetas ar auditorija?

„Tinklinio universiteto“ koncepciją kai kurių entuziastai aukština kaip panacėją, atvesiančią į visuotinį išsilavinimą ir klestėjimą. Tačiau, anot Boultono, šios koncepcijos esmė mažai kuo skiriasi nuo greito maisto restoranų tinklo, kur standartinis produktas brukamas standartinį skonį turintiems valgytojams. Tikras universitetas yra skirtas talentams ugdyti, o kiekvienas talentas yra savitas ir nestandartinis; talentui „greito maisto restoranas“ netinka. Todėl internetinės studijos yra naudingos universitete tiek, kiek jos išvaduoja dėstytojus nuo rutininių, standartinių dalykų dėstyto ir leidžia jiems daugiau laiko skirti individualiam darbui su talentais.

Senas ar jaunas?

Universitetas yra vieta, kur naujos žinios randasi susiduriant skirtingoms idėjoms ir protams. Čia turi dirbti įvairaus amžiaus dėstytojai ir mokslininkai, nes patirties ir išminties sandūroje su jaunatviška energija randasi nuostabi dalykai. Garsusis Silicio slėnis prasidėjo nuo to, kad Nobelio premijos laureato profesoriaus Shockley auklėtiniai nesutiko su jo pesimistine nuomone apie silicio elektronikos perspektyvas ir šalia gimtojo Stenfordo universiteto įkūrė savo įmonę „Fairchild Semiconductors“. Ne veltui sakoma, kad jei senas profesorius teigia, ką nors esant įmanoma, ko gero, tai išties įmanoma. Bet jei jis teigia, ką nors esant neįmanoma, vis dėlto tai, matyt, yra įmanoma. Tačiau kas kitas, jei ne jis, paskatina diskusiją, kurios metu talentingi jaunuoliai išmoka abejoti, kritikuoti, suprasti ir pasitikėti savo žiniomis bei intuicija?

Pamankštinus smegenines aiškinantis senas kaip pasaulis universitetines vertybes, lengviau suvokti „tautinius universitetų ypatumus“ ir paieškoti atsakymų į mums, paskutiniams Europoje krikščionims, paskutiniams išmokusiems rašto ir pirmutiniams eilėje prie „struktūrienos“ dalybų, rūpimus klausimus.

„Išsilavinimas ar diplomats?“

Pirmaudami Europoje pagal studijuojančių universitetuose jaunuolių procentus, klumpame lygioje vietoje. Šalis su milžiniška gyventojų, turinčių universiteto diplomą, bet stokojančių tikro universitetinio išsilavinimo, dalimi apgaudinėja save ir kitus. O melo kojos trumpos – po tariaimu patrauklumu investuotojams ir studijų „prieinamumu“ naiviems tautiečiams iš tikrųjų slypi universitetinio išsilavinimo devalvavimas, nekompensuojamas gabiausių žmonių praradimas, ribotas gebėjimas kurti aukštesnę pridėtinę vertę ir adekvačiai reaguoti į iššūkius.

Kiek Lietuvai reikia universitetų ir studijų programų? Lygiai tiek, kiek šalis pajėgi išmoksinti talentų, aprūpintų stebuklingu dviejų dalykų – gebėjimo ir noro gilintis į esmę bei profesinio parengimo, leidžiančio įsilieti į darbo rinką – lydiniiu, o ne indulgencija nuo fizinio darbo, vadinama diplomu. Toks požiūris leistų greta egzistuoti dideliame

ir mažam, specializuotam ir daugialypiam, moderniam ir klasikiniam universitetams. Užuo desperatiškai stengiantis sulopyti nykstančių universitetų „tinklą“, galima, naudojant šiuolaikines informacines technologijas, sukurti rimtą universitetų tinklaveiką virtualioje erdvėje. Tinklaveiką, kuri leistų standartinius dalykus dėstyti naudojant pačius geriausius masinius internetinius kursus, o sutaupytą dėstytojų laiką ir kitus išteklius skirti nestandartiniam unikalių talentų ugdymui.

Kokybė ar kiekybė? Atsakymas į šį klausimą, atrodytų, paprastas. Universitetai yra skirti talentams ugdyti, o ir dėstyti juose ne kiekvienam duota. Kokybė ir kiekybė, ypač esant ribotiems ištekliams, yra nesuderinami dalykai. Aukštojo mokslo prieinamumui didinti receptas yra senas ir paprastas – kolegijos.

Atlyginimas ar garbė?

Ne paslaptis, kad universitetuose dėstytojai mokslininkai dirba ne vien už atlyginimą. Tyrėjo smalsumo ir aistros suprasti tenkinimas, taip pat džiaugsmas matyti savo paties išlavintų talentų pasiekimus yra ne mažesnė paskata, kuri remiasi vertybėmis. Kitaip tariant, čia dirbama tiek už pinigus, tiek už garbę. Tačiau viskam yra ribos – valstybei egoistiškai eksploatuojant vertybinę paskatą, padariniai bus labai liūdni. Talentai ir talentų ugdytojai neina į gatves, nestreikuoja. Jie tyliai „balsuoja kojomis“ – neišgyvendami vien iš dvasinių vertybių, kraunasi lagaminus ir keliauja ten, kur garbė suprantama kitaip nei kompensacija už nepakeliamą darbo krūvį ir socialinį užribį.

Akademinio skurdo pateisinti nėra kuo. Kenyatos universitete (antro tūkstantio pabaiga pasauliniame reitinge) Kenijoje (vienam gyventojui tenkantis BVP – 1358 JAV doleriai) profesoriaus atlyginimas yra apie 1500 eurų plus vadinamieji butpinigiai ir kelionpinigiai nuvykti į darbą. Vilniaus universitete (501–550 vieta) Lietuvoje (16 445 JAV dolerių) profesoriaus atlyginimas nesiekia 1200 eurų ir jokių „pinigių“. Nuo 2009 m. šalyje vidutinis atlyginimas išaugo 13,5 proc., o studijų krepšeliai vidutiniškai buvo indeksuoti tik apie 0,5 proc. Kitaip tariant, vieniems (dirbantiems universitetuose) vertybinės garbės prisidėjo 13 proc., o kitiems (skirstantiems valstybės išteklius) jos, matyt, tiek pat sumažėjo.

Tai gi kas papuvę lietuviškojoje universitetų karalystėje? Visų pirma – tai vertybinis pamatas. Pasiklydus vertybėse, sunku suformuoti veiksmingą valstybės strategiją, susiorientuoti taktiniuose ir operatyviniuose valdymo lygmenyse. Pamatinų vertybių nepaisymas pasireiškia sumaištimi mintyse ir veiksmuose, ėda universitetų sistemą iš vidaus ir daro ją pažeidžiamą iš išorės. Lietuvos universitetų sistema yra draskoma prieštarinių nuostatų, niekaip neapsisprendžiant, ar ji yra vienas iš svarbiausių visuomenės branduolių ir pažangos variklių, ar našta valstybei ir socialinis darinys, kuriam negalima leisti nuskęsti, idant nepablogėtų kokie nors rodikliai. Laimei, universitetinės vertybės išlieka, tik galvas susitvarkyti tik lieka. *Autorius yra Vilniaus universiteto rektorius*

Vėdinimo įrangos gamintojų lyderė Baltijos šalyse UAB „Salda“ paminėjo 25 metų jubiliejų

Alina ŽILINAITĖ

Viena pirmųjų po Nepriklausomybės atkūrimo Šiauliuose įsteigtų ir iki šiol sėkmingai dirbančių įmonių UAB „Salda“ lapkričio 30 d. šventė 25-erių metų jubiliejų. Pagrindinė bendrovės veikla – modernių vėdinimo įrenginių gamyba. Įmonė tapo rinkos lydere Baltijos šalyse, o šiais metais žengė svarbų žingsnį ir įsteigė atstovybę Švedijoje. „Per 25 veiklos metus sukaupėme nemažą patirtį. Savo gretose turime daug įvairių sričių profesionalų. Stengiamės gaminti tokius gaminius, kokius patys pirkume,“ – akcentuoja UAB „Salda“ generalinis direktorius Petras Baronas.

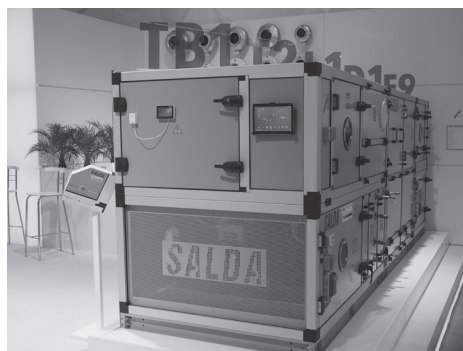
Bendradarbiauja su Lietuvos universitetais

UAB „Salda“ jau penkiolika metų nuosekliai bendradarbiauja su Šiaulių universitetu. Pasak įmonės generalinio direktoriaus Petro Barono, šiulaukinis verslas neatsiejamas nuo socialinės aplinkos. Bendrovė remia universiteto leidinius, renginius, steigia metų mokslininko premiją ir apdovanojimus pažangiausiems studentams. Šiuo metu sudarytos keturios tikslinio finansavimo sutartys. Per pastaruosius penkerius metus įmonėje praktiką atliko per 20 universiteto studentų. Net 82 įmonės darbuotojai yra Šiaulių universiteto absolventai. Pasak Petro Barono, įmonei reikalingos ir profesorių, ir absolventų žinios. „Matau, kad mūsų ateitis – universiteto ir verslo įmonės sąjunga, leisianti kurti inovatyvius produktus ir skatinti tolesnį bendradarbiavimą,“ – sakė įmonės vadovas. UAB „Salda“, kurdama naujus produktus, bendradarbiauja su universiteto specialistais, inicijuoja bendrus projektus, finansuoja programines įrangos įsigijimą. Šiuo metu su Šiaulių universitetu derinama ilgalaikė bendradarbiavimo sutartis, kurios objektas – patalpų oro kokybės tyrimai.



Šiaulių universiteto garbės nario apdovanojimo ceremonija. Apdovanojimą UAB „Salda“ generaliniam direktoriui Petriui Baronui įteikia ŠU rektorius prof. Donatas Jurgaitis

teto ir įmonės dialogą, sąlygoja teigiamus veiklos pokyčius, vykdomų projektų tęstinumą, kokybišką bendradarbiavimą, – teigė Šiaulių universiteto rektorius prof. Donatas Jurgaitis.



„SmartA“ ir SW50+ yra geriausių pagal korpuso fizines savybes (sandarumą, šiluminį laidumą, stiprumą) modulių komercinių vėdinimo įrenginių dešimtuose Europoje.



UAB „Salda“ gaminiai pristatomi ISH tarptautinėje parodoje Vokietijoje

triukšmo matavimų. Įmonės užsakymu, ilgalaikiu sutarčių pagrindu instituto mokslininkai atlieka sudėtingus vibroakustinius tyrimus. Tyrimų rezultatai naudojami bendrovės gaminamos įrangos konstrukciniams sprendimams tobulinti. Vykdomi bendri projektai su Vilniaus Gedimino technikos universiteto Aplinkos inžinerijos fakulteto Pastatų energetikos katedros darbuotojais. Per pastaruosius keletą metų atliktas įmonės pastatų energijos balanso tyrimas. Šiuo metu įmonė derina naują ilgalaikį projektą, kurio uždaviniai susiję su energijos efektyvumo didinimu pastatų inžinerinėse sistemose.

Gaminiai pelnė tarptautinį pripažinimą

UAB „Salda“ yra Europos vėdinimo įrenginių gamintojų asociacijos „Eurovent“ narė, prisidedanti prie Europos oro tiekimo įrenginių politikos formavimo. Šiuo metu daugiau kaip 90 proc. įmonės gaminių eksportuojama į užsienį. „Nemažai įrangos nuperka skandinavai, vokiečiai, italai. Įmonė neapsiriboja Vakarų Europa: tiek Lenkijoje, tiek Rusijoje turime nemažai pasaulinio lygio objektų,“ – teigia bendrovės vadovas. Įmonė taip pat sėkmingai dirba Skandinavijoje, Vokietijoje, Anglijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Centrinėje Europoje, Rusijoje ir, žinoma, Baltijos regione.

Šiais metais įmonė pristatė modernią „Smarty“ rekuperacinių įrenginių grupę, kuri individualiems namams ir butams iš šalinamo oro sugrąžina iki 94 procentų šilumos. „Smarty“ jau pripažintas daugelyje

ES institucijų, gavo Vokietijos Passivhaus instituto sertifikata ir yra priskiriamas aukščiausios klasės gaminiams.

Ne mažesnio pasisekimo sulaukė ir vėdinimo įranga komerciniams pastatams „SmartAir“. Ji pritaikoma kiekvienam objektui pagal užsakovo poreikius ir atitinka aukščiausius standartus. Šis gaminytis pagal technines savybes – sandarumą, šiluminę varžą, stiprumą – buvo pripažintas vienu geriausių Europoje. Vėdinimo įrenginiai jau įrengti kai kuriuose Lietuvos objektuose: prekybos centruose, didžiųjų administracinių pastatų kompleksuose, autobusų stotyse, gydymo įstaigose ir kt. „Mūsų klientus labai maloniai nustebino įrenginių kokybė ir gaunamos mažesnės sąskaitos už elektrą,“ – džiaugiasi UAB „Salda“ vadovas. Taip pat sukurta sąsaja, skirta vėdinimo agregatams valdyti, leidžianti kontroliuoti oro tiekimą per kompiuterių tinklą. Galima valdyti ir moderniu pulteliu su liečiamu ekranu.

Investuoja į tyrimus ir darbo vietų gerinimą

Bendrovė aktyviai investuoja į mokslinius tyrimus. Šiomet atidarytas moderniausias Centrinėje Europoje vėdinimo įrenginių tyrimo centras, kuriame kuriami ir tobulinami įmonės gaminami vėdinimo įrenginiai. UAB „Salda“ nepamiršta ir tolygiosios plėtros reikalavimų. Šiluminė energija bendrovės teritorijoje gaunama biokuro katilu, o elektros energija gaunama iš saulės baterijų.

Šiuo metu bendrovėje ir jos dukterinėse įmonėse dirba daugiau kaip 400 darbuotojų, o gamybinių patalpų plotas viršija 40 000 kvadratinį metrų. Siekdama darbuotojams sukurti kuo geresnes sąlygas, įmonė, bendradarbiaudama su Šiaulių universiteto speci-



„Saldos“ darbuotojai gamybos proceso metu

alistais, atlieka naujus tyrimus ir tobulina darbo vietas. Bendrovė mato augimo perspektyvas ir planuoja investicijas į gamybines bazės plėtrą bei technologijų tobulinimą. „Išmokome gaminti greitai ir kokybiškai. Kitas mūsų žingsnis – kurti naujas technologijas. Ateitį matau tik inovacijose,“ – teigia įmonės vadovas. Įmonė siekia užtikrinti, kad šviežias ir svarus oras pasiektų žmonių gyvenamąsias ir darbo patalpas, mokymosi ir visuomenines įstaigas, o patalpų šildymo sąnaudų mažėtų.



UAB „Salda“ teritorija Šiauliuose

Už indėlių į universiteto veiklą 2015 m. birželį bendrovės vadovui buvo suteiktas Šiaulių universiteto garbės nario vardas. „Labai džiaugiamės, kad Šiaulių universiteto garbės nariu tapo mūsų absolventas. Petro Barono inicijuojamas socialinės partnerystės procesas užtikrina konstruktyvų universi-

UAB „Salda“ bendradarbiauja ir su Kauno technologijos bei Vilniaus Gedimino technikos universitetais. Su Kauno technologijos universitetu bendradarbiaujama atliekant vibroakustinius tyrimus. Technologinių sistemų diagnostikos instituto laboratorijoje atlikta daug įrangos skleidžiamo



Lietuvos ekologiškai žemdirbystei – 25

Prof. habil. dr. Antanas SVIRSKIS

Gamta nepripažįsta pokštų, ji visada teisinga, visada rimta, visada griežta, ji visada teisi. Apsirinka ir klysta tiktai žmogus. *Johanas Wolfgangas Gėtė*

Gamta yra žiauri, bet teisinga. *Eugenija Šimkūnaitė*

Žemės ūkio gamyba yra viena iš glaudžiausių ryšių su gamta turinčių žmogaus veiklos sričių. Jokia kita ūkio šaka neapima tiek daug jautrių mūsų Žemės ekosistemų. Šiuo metu agrarinės problemos peržengia žemės ūkio gamybos ribas, maisto ir kai kurių techninių žaliavų poreikio tenkinimą. Intensyvinant žemės ūkį, vis labiau gilėja prieštaravimai tarp priemonių, nukreiptų žemės ūkio produktyvumui didinti, ir veiksmų, siekiančių palaikyti aplinkos kokybę ir kraštovaizdžio stabilumą. Agrarinės problemos iš buvusių lokalių perauga į regionines, net globalines, tokias kaip dirvožemio degradacija, vis didėjanti jo erozija, dirbamos žemės plotų mažėjimas, dykumėjimas, žemės ūkyje naudojamų medžiagų sklidimas į aplinką, maisto produktų tarša, o iš kitos pusės – bado grėsmės daliai žmonijos didėjimas.

Daugelio ekologų nuomone, žemės ūkis pasaulyje sukelia apie pusę visų ekologinių problemų. Vis daugiau žmonių supranta, kad efektyviausia priemonė kovai su šiomis problemomis yra žemės ūkio ekologizavimas. Tai jau praėjusio amžiaus pirmoje pusėje suprato Rudolfas Štaineris, Vydūnas ir kiti Europos šviesuoliai, pradėję organizuoti biodinaminę žemdirbystę. Kitų alternatyvios žemdirbystės sistemų atsiradimas ir biodinaminės žemdirbystės sistemos vystymasis siejamas su praėjusio amžiaus šeštuoju dešimtmečiu, t. y. su tuo laikotarpiu, kai buvo pradėta plačiai chemizuoti žemės ūkį. Dabar pasaulyje ir ES šalyse ekologinė (*sinonimas – organinė*) žemdirbystė sudaro beveik 6 proc. viso žemės ūkio ploto, Austrijoje ir Šveicarijoje – jau beveik penktadalį visų ūkių ploto.

Ekologinė žemdirbystė, palyginti su intensyviaja, kai naudojamos dirbtinės cheminės trąšos ir sintetiniai pesticidai, reikalauja daug daugiau pastangų, žinių ir sąžiningumo. Tai žmogaus ryšio su gamta atstatymas. Tai ūkininkavimas, remiantis mūsų senolių patirtimi ir naujaisiais žemės ūkio ir gamtos mokslų pasiekimais, darnaus vystymosi principų diegimas žemės ūkyje. Tai galingas ir ko gero paskutinis barjeras, padedantis apriboti besaikį cheminių trąšų ir pesticidų naudojimą. Ekologinė žemdirbystė nesuderinama ir su genetiškai modifikuotų organizmų invazija į žmonių ir gyvulių mišybą bei visą ekosistemą.

Ekologinis žemės ūkis užtikrina pagrindinių darnaus vystymosi principų diegimą: **ekologinį** – žemės ūkio skleidžiamos aplinkos taršos sumažinimą, biologinės įvairovės išsaugojimą, saugių maisto produktų ir žaliavų išsaugojimą; **ekonominį** – vietinių išteklių panaudojimą, energijos sąnaudų sumažinimą, palankesni ūkių ekonominių problemų sprendimą; **socialinį** – darbo vietų kaime išsaugojimą ir naujų sukūrimą, nedidelių, ypač šeimos, ūkių išsaugojimą; **kultūrinį** – dvasinės žemdirbio ir viso kaimo kultūros ugdymą, lietuviškosios etnokultūros puoselėjimą. Tarpukario Lietuvos kaimas buvo labai arti ekologinės žemdirbystės tradicijų. Tik okupacija ir visuotinė kolektyvizacija tas tradicijas sunaikino.



Lietuvos ekologinės žemdirbystės asociacijos nariai Niūronyse (Anykščių r.)

Lietuvos ekologinės žemdirbystės raida

Atgimimo pradžioje, žemdirbiams atgavus nuosavybę, atsirado galimybė ištraukti į daugelyje Europos šalių prasidėjusį ekologinės žemdirbystės kūrimą. Į steigiamąjį Lietuvos organinės-biologinės (šis pavadinimas kito, iš pradžių pavadinta Ekologinės, vėliau – Lietuvos ekologinės žemdirbystės asociacija, sutrumpintai – LEŽA) žemdirbystės bendrijos, pasivadinusios „Gaja“ susirinkimą 1990 m. gruodžio 15 d. to meto Žemės ūkio akademijos (dabar universiteto) aktų salėje susirinko nemažas būrys entuziastų – mokslininkų, ūkininkų ir studentų: prof. D. Brazauskienė, prof. P. Lazauskas, dr. A. Svirskis, dr. V. Žekonienė, pirmieji ekologinės žemdirbystės ūkininkai Samauskai, Grajauskai ir kt. Buvo išrinkta Taryba ir pradėti kurti įstatai.

Susirinkimo metu buvo eksponuojama tada dar negausios literatūros ekologine tematika parodėlė. Tarp jos eksponatų didelį susidomėjimą sukėlė beveik pogrindžio sąlygomis 1990 m. parašyta ir 720 egz. tiražu išleista šio straipsnio autoriaus knygelė „Alternatyvi žemdirbystė“. Tai pirmoji tokio pobūdžio knygelė lietuvių kalba. Ją parašyti paskatino ir išleidimą organizavo žinoma šviesaus atminimo teisininkė, gamtosaugininkė ir Kovo 11-osios akto signatarė dr. R. Gajauskaitė, kuri tą knygelę išdalino ir savo kolegoms – Atkuriamojo Seimo bei tuometinės Vyriausybės nariams. Ačiū jai. Labai gaila, kad nemažai knygelėje išdėstytų samprotavimų, pasiūlymų ir idėjų iki šiol neįgyvendintos, nors jos neprarado aktualumo ir dabar.

Įsteigtos bendrijos darbo pradžia buvo nelengva. Trūko to meto Vyriausybės supratimo ir palaikymo, taip pat ir visuomenės pasitikėjimo. Tačiau ekologiškai ūkininkaujančių gretos pamažu augo ir tvirtėjo. 1991 m. „Gaja“ tapo Tarptautinės organinės žemdirbystės judėjimų federacijos (IFOAM) nare. Man teko garbė daug metų atstovauti „Gajai“ IFOAM ES grupėje. Labai gaila, kad pastaraisiais metais tas atstovavimas dėl bendrijos finansinių problemų beveik nutrūko ir iki šiol informaciją gaunu tik internetu. Grupėje reguliuojami ir tobulinami ekologinės žemdirbystės įstatai, rengiamos įvairios konferencijos, dalijamasi patirtimi ir palaikomi glaudūs ryšiai bei lobizmas su Europos Parlamentu ir Komisija. Sprendžiant įvairias problemas, yra svarbus kiekvienos valstybės balsas.

Ekologinės žemdirbystės plėtrai Šiaurės Lietuvos karstiniame regione reikšmingas buvo 1993 m. rugsejo 17 d. priimtas Lie-

tuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl priemonių Šiaurės Lietuvos karstinio regiono būklei gerinti“. Į JAV išvykus prof. P. Lazauskui, man teko vadovauti ekologinės žemdirbystės plėtojimo šiame regione programos rengimui, pavaduotoja buvo paskirta prof. D. Brazauskienė. Rengiant programą, dalyvavo Lietuvos žemdirbystės instituto mokslininkai dr. A. Magyla ir dr. V. Mašauskas, ŽŪM darbuotojas A. Gutkauskas, geologai dr. V. Narbutas ir dr. A. Linčius, Biržų savivaldybės darbuotojas V. Zurba ir kt. Prie programos kūrimo organizavimo daug prisidėjo biržietė Kovo 11-osios akto signatarė Birutė Valionytė. Buvo įsteigtas fondas „Tatula“, 1997 m. perorganizuotas į VšĮ „Tatulos programa“, kuriai daug metų sėkmingai vadovavo A. Gutkauskas.

Nepaisant įvairiausių problemų, Lietuvos ekologinės žemdirbystės asociacija, kuriai daug metų vadovauja prof. Vanda Žekonienė, atliko didelį darbą ekologizuojant atgimstantį Lietuvos žemės ūkį. Per 25-erius metus buvo suorganizuota daugybė seminarų, konferencijų, lauko dienų, ekskursijų, konsultacijų, parašyta keliolika knygų, daug straipsnių. Aktyviausi asociacijos nariai turėjo galimybę apsilankyti ar net stažuotis Lenkijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, Švedijoje, Čekijoje ir Olandijoje, kur susipažino su organinės žemdirbystės pasiekimais ir problemomis šiose valstybėse. Aktyviai dalyvavo kuriant sertifikavimo tarnybą „Ekoagros“. Visa tai prisidėjo prie ekologinės žemdirbystės plėtrai Lietuvoje.

Pagal mūsų valstybės ekonominės raidos strategiją ekologinė žemdirbystė paskelbta prioritetine žemės ūkio šaka ir artimiausiais metais turėtų apimti apie 10–15 proc. visų žemės ūkio naudmenų. Deja, pastaraisiais metais dėl įvairių priežasčių ekologinės žemdirbystės plėtra Lietuvoje smarkiai sulėtėjo. Dabar Lietuvoje yra apie 2500 ekologinių ūkių, kurių žemės ūkio naudmenų plotas viršija 160 tūkst. ha. Vieša paslaptis, kad nemaža dalis, ypač nedidelių ekologinių ūkių, verčiasi gana sunkiai. Jei ne išmokos, kurios gali baigtis po 2020-ųjų, kai kurie iš jų gali bankrutuoti arba vėl grįžti prie chemizuoto ūkininkavimo. Vien entuziazmo nepakanka. Būtina visokeriopai juos remti ir padėti. Nuo to didele dalimi priklausys visų mūsų egzistencija.

Reikia pasidžiaugti, kad turime visą būrį sąžiningai, sumaniai ir sėkmingai ūkininkaujančių žemdirbių, kurie galėtų būti pavyzdys ne tik Lietuvos, bet ir užsienio žemdirbiams. Tai Vaitelių, Samauskų, Grajauskų,

Stankevičių, Zurbų, Mykoliaičių, Misevičių, Mačių, Žiogų, Genių, Daniulių ir daug kitų šeimų, kurių ekologiniai ūkiai galėtų ir turėtų tapti pavyzdiniais parodomaisiais ūkiais. Juose ekologinio ūkininkavimo patirties galėtų semtis ne tik pradedantieji žemdirbiai, bet ir mokslininkai bei valdininkai. Norėtusi, kad tokių darbštualių Lietuvoje būtų bent dešimt kartų daugiau.

Pagrindinės klaidos, nepadaryti darbai ir ateities uždaviniai

1. Per visus 25 metus plėtojant ekologinę žemdirbystę nebuvo glaudžios koordinacijos tarp ministerijų ir žemės ūkio mokslo įstaigų. Galbūt todėl mūsų pasiekimai, plėtojant ekologinę žemdirbystę, gerokai kuklesni nei, pavyzdžiui, Estijoje ar net Latvijoje. Didžiausią indėlį, plėtojant ekologinę žemdirbystę Lietuvoje, įnešė Žemės ūkio ministerija. Tokių ministerijų, kaip Aplinkos apsaugos, Sveikatos apsaugos, Švietimo ir mokslo ministerijų indėlis, švelniai tariant, buvo labai kuklus. Žinoma, kad sveikata daugiausia priklauso nuo maisto ir aplinkos kokybės bei gyvenimo būdo, todėl tos ministerijos turėjo ir turėtų būti labiausiai suinteresuotos ne tik darniu ūkininkavimu, bet ir sveika aplinka, saugiu maistu, gera žmonių ir gyvūnų sveikata. Daug kas nesupranta, kodėl žemės ūkio mokslą kuruoja Švietimo ir mokslo, o ne Žemės ūkio ministerija.

2. Žemės ūkio mokslas ir Konsultavimo tarnyba kaip tarnava, taip ir tebetarnauja stambiems chemizuotiems ūkiams bei agrochemijos firmoms, kurių tikslas – maksimaliai didinti augalų derlių ir gyvulininkystės produkciją, t. y. gamybos intensyvinimas. Didžiuojamasi dideliais grūdų derliais ir gyvulininkystės produkcija, susiduriamas net su grūdų eksporto problemomis. Tačiau visa tai pasiekta didelėmis gamybos sąnaudomis ir produkcijos kokybės sąskaita. Nieko nebestebina, kai į hektarą supilama tona gana brangių mineralinių trąšų. Lietuvos žemės ūkyje dar niekada nebuvo naudojama tiek daug mineralinių trąšų ir pesticidų.

2015 m. šalyje buvo registruota daugiau kaip 400 pavadinimų įvairiausių pesticidų. Vieša paslaptis, kad kai kurie žemdirbiai dar naudoja ir nemažai kontrabandinių, neaiškios kilmės, bet pigesnių pesticidų. Jau tapo norma daugkartinis pesticidų ir jų mišinių panaudojimas per vegetacijos periodą. Kiek reikėtų lėšų, aparatūros ir metodikų tų pesticidų likučiams nustatyti – niekam nė motais. Pasitikima įmonių reklama, kad įrodymų, jog tie pesticidai kenksmingi žmogaus, gyvūnų sveikatai ir gamtai, nėra. Lietuvoje kasmet tiriama po keliasdešimt naujaisių įvairių įmonių pesticidų, bet šis tyrimas apsiriboja nustatymu, kiek tas ar kitas pesticidas sumažino ligų, kenkėjų ar piktžolių žalą derliui. Pesticidų likučiai ir jų žala beveik netiriama. Trūksta patikimos aparatūros, metodikų, specialistų, net noro, nes kai kam už pesticidų paviršutinišką tyrimą ir registravimą nubyra dideli papildomi pinigai. Kasmet peržiūrimas registruotų pesticidų sąrašas ir po keliolika jų išbraukiama dėl mažo efektyvumo ar paaiškėjusios jų žalos. Iš naujai tiriamų pesticidų šalyje neregistruojami tik vienetai, o tai labai tenkina pesticidų gamintojus ir šie kasmet didina užsakymus „tyrimams“. Tik vienas pavyzdys: Lietuvoje dabar registruoti net 39 pavadinimų plačiai naudojami herbicidai (tarp jų ir visiems žinomas raundapas), kurių

Lietuvos ekologiškai žemdirbystei – 25

veiklioji medžiaga – glifosatas. Šiais nuodingais gamtais ir žmogui herbicidais masiškai purškiami javai net prieš pat derliaus nuėmimą. Raundapuoti grūdai naudojami maistui ir pašarams. Šių herbicidų likučiams nustatyti reikalinga aparatūra, mano žiniomis, yra tik Agrocheminiame centre Kaune. Analizės – brangios ir sudėtingos. Kad glifosatai užmuša sėklų daigumą, žinoma jau seniai, o kaip jie veikia žmonių ir gyvūnų organizmus, Lietuvoje kol kas netiriama. Naujausi tyrimai, atlikti užsienio šalyse, rodo, kad jie sukelia net krūtų vėžį.

Jau turime kenkėjų ir ligų sukėlėjų bei piktžolių, atsparių kai kuriems pesticidams. Todėl reikia vis didesnių dozių, kad juos sunaikintų. Taigi intensyvus žemės ūkio chemizavimas veda į natūralaus dirvožemio derlingumo degradavimą, bičių ir kitų naudingų vabzdžių nykimą, gaunamos produkcijos užterštumą, savikainos didėjimą, o didelė dalis lėšų iškeliauja vadinamiesiems užsienio agrochemijos rykliams. Visa tai atspindi ir labai suprastėjusi mūsų valstybės žmonių sveikata. Nerimą kelia vis garsiau skelbiami duomenys, kad intensyviai pagaminti grūdų produktai, mėsa, pienas, net daržovės tampa pavojingi naudoti ne tik maistui, bet ir pašarui. Naujausiais duomenimis, 53 proc. šalies gyventojų, vyresnių nei 15 metų, serga vienokiomis ar kitokiomis ligomis ir skundžiasi įvairiais negalavimais. Kas gali paneigti, kad ir dėl to daug žmonių, ypač garbaus amžiaus, vaistams išleidžia daugiau pinigų nei maistui? Baisiausia, kad prastėja vaikų sveikata. Todėl bent vaikų mitybai turėtume priauginti pakankamai maisto produktų be pesticidų ir genetiškai modifikuotų pašarų.

Maloniai nuteikė šiemet Lietuvos agrarinį ir miškų mokslų centro ataskaitiniame susirinkime pateikta dr. Virginijaus Feizos ataskaita, kurioje konstatuojama, kad Lietuvos agroklimato sąlygomis optimalus javų derlius turėtų būti ne didesnis kaip 1 tona 10-čiai dirvožemio derlingumo balų. Tai jau seniai žinoma Skandinavijos šalių žemdirbiams. Gal ir mes darysime išvadas



Ilgamečiai Lietuvos ekologinės žemdirbystės asociacijos nariai (iš kairės): prof. B. Bakutis, prof. V. Žekonienė, prof. D. Brazauskienė, prof. A. Svirskis. Doc. A. Gavenausko nuotrauka

ir nebeprivartausime žemės?

3. Augalininkystės pagrindas – vietos agroklimato sąlygomis tinkamos veislės. Veislė, jeigu nevykdoma jos sėklininkystė, yra bevertė. Lietuvoje net chemizuotam ūkininkavimui skirtos sėklininkystės būklė yra prasta. Dauguma Lietuvoje auginamų augalų veislių yra užsienietiškos, brangi sėkla taip pat dažniausiai ten dauginama. Ekologiškai žemdirbystei turi būti skirtos specialios veislės, kurios gerai prisitaikysios prie vietos sąlygų, turi stiprią šaknų sistemą, atsparios ligoms, kenkėjams ir gerai stelbia piktžoles. Lietuvoje augalų veislių selekcija, skirta ekologiškai žemdirbystei, nevykdoma, o sėklininkystė už-

siima vienintelis K. Mykoliaičio ūkis. Tai bene didžiausias ekologinės žemdirbystės plėtros ir sėkmės stabdis. Sumanesni ir turtingesni ūkininkai bando brangių ekologiškų sėklų įsigyti užsienyje arba naudoja intensyviai žemdirbystei skirtas veisles, tačiau jos dažnai nepatenkina lūkesčių.

4. Kita bėda – augalų maisto medžiagų stygius. Idealiausia trąša ekologiškai žemdirbystėje – organinės trąšos. Gero mėšlo ar komposto šalyje labai trūksta, o alternatyvių cheminėms trąšų, gana plačiai naudojamų kai kuriose Europos šalyse, mūsų šalies prekyboje atsirado tik pastaraisiais metais. Tačiau jos yra labai brangios, o jų efektyvumas – negarantuotas. Lengviausiai ši problema sprendžiama mišriuose augalininkystės ir gyvulininkystės



„Gajos“ konferencijoje Alizavoje (Molėtų r.)

ūkiuose. Geriausias pavyzdys yra F. Vaitelio ir jo sūnų ūkiai Kėdainių rajone. Jų patyrimu turėtų pasinaudoti ir kiti ekologinės žemdirbystės entuziastai.

5. Tvari, ypač šeimos ūkių, žemdirbystė neįmanoma be kooperacijos. Tuo įsitikinau lankydamasis ir stažuodamas įvairiose šalyse. Neteko matyti nė vieno ūkio, kuris vienaip ar kitaip nebūtų susijęs su kooperacija. Kooperacijos įvairovė – nenusakoma. Tai pirmiausia agroservisai, nes smulkiam ūkiui per brangu ir neracionalu pirkti brangią techniką. Pavyzdžiui, Švedijoje jie yra privatūs, kooperatiniai ir valstybiniai bei ekonomiškai prieinami visiems žemdirbiams.

Olandijoje yra dažni giminių, kaimynų ar net visos gyvenvietės kooperatyvai. Pavyzdžiui, vienas brolis ar kaimynas augina javus, pašarinius augalus ir jais aprūpina savo giminių ar kaimynų. Iš jų gauna mėšlą ir pinigus už pašarus bei kitas paslaugas. Kitas pavyzdys: du ar keli kaimynai augina javus, daržoves ir kitas augalų rūšis. Vienas iš jų turi techniką ir padargus javams auginti, ja įdirba, prižiūri ir doruoja derlių savo ir kaimyno laukuose. Kitas gi turi visą reikalingą techniką bulviams, runkeliams ar kitiems augalams auginti ir tuo atsilygina kaimynui už jo pagalbą ir t. t.

Dar dažnas pavyzdys, kai vienas ar keli kaimo ar miestelio gyventojai beveik nieko neaugina, o savitgalį surenka iš kaimynų išaugintą derlių ir veža į didesnių miestų turgų. Grįždami vėl užsuka pas juos, grąžina tarą ir surinktus pinigus. Lietuvoje tai gana sėkmingai daro patyrę ūkininkai M. Čekavičius, J. Grajauskas ir dar keletas kitų ekologinės žemdirbystės entuziastų, tačiau tai – lašas jūroje. Specializacija turėtų tapti

įprasta praktika, o augintojai, negaišdami brangaus laiko turguose, galėtų našiau ir lengviau ūkininkauti.

Daug tikėjomis, kad kooperacija, pradėta karstiniame regione, paplis po visą šalį. Deja, taip neatsitiko. Nearti veiklos „dirvonai“ – išaugintos sveikos produkcijos perdirbimas ir prekyba be tarpininkų. Dabar, kai prekyvietės užverstos neaiškios kilmės ir sudėties maisto produktais, net nežinome, ką valgome. Tai labai aktualu ne tik vartotojams, bet ir sąžiningiems žemdirbiams, kurie, nenaudodami genetiškai modifikuotų pašarų, hormonų, antibiotikų ir kitokių stimuliatorių, bet gamindami saugius maisto produktus, patiria nelygiavertę konkurenciją su įvairiausiais „saugaus“ maisto gamintojais ir perpardavi-

nėtojais. Tai stabdo ekologinės žemdirbystės, nors ir paskelbtos prestižine, plėtrą.

Kooperacijos plėtra žemės ūkyje nesuinteresuotos žemės ūkio bendrovės ir kai kurie stambių ūkių savininkai bei valdininkai, besinaudojantys ES fondais. Graudu klausytis, kai rimtas, atsakingas valdininkas porina, kad su kooperacija, ypač agroservisu, „nieko neišeis“, nes prieš kiek tai metų prancūzai bandė įkurti Plungės rajone agroservisą, kuris po poros metų bankrutavo. Tai gal neapsimoka Lietuvoje ir šeimų kurti, nes esą kas antra santuoka išyra...

Kooperuotis tikrai nelengva. Vėluojame bent 20 metų. Dalis žemdirbių galvoja, kad tai būtų grįžimas į kolūkius. Kai kurie mokslo veikėjai net gąsdina, kad tai – grįžimas į baudžiavą. Baudžiava visiškai atgims, kai po kokių dešimties metų šalyje liks tik keli šimtai latifundininkų... Nors žiniasklaidoje vis dažniau pasigirsta verkšlenimų, kad, leidus parduoti žemę užsieniečiams, pastarieji nepuola masiškai supirkinėti ją, nerimą turėtų kelti daugybė Lietuvos piliečių ir įmonių paraiškų pirkti žemę. Gausu net tokių skelbimų, kad „brangiai superkame žemę, miškus, sodybas visoje Lietuvoje. Žemė gali būti apleista, su bendrasavininkiais, neatidailinta nuo bendros nuosavybės. Tinka įvairūs plotai. Padedame sutvarkyti dokumentus, paveldėjimus, panaikinti areštus, skolas, atsiskaitome grynaisiais ir t. t.“. Pateikiami adresai, telefonų numeriai.

Iš kur tokie norai, pinigai ir įžulumas? Atrodo, kad žemių supirkejiams ir spekuliantams nėra jokių apribojimų, kliūčių, ir niekam nerūpi, už kokius pinigus jie tai daro? Kur dingio mūsų teisėsauga ir valstybinis požiūris? Kooperacija galėtų gerokai pristab-

dyti besaikį žemių parceliavimą. Jai turėtų būti skiriamas kur kas didesnis dėmesys ir galbūt paskutinioji ES parama mūsų žemės ūkiui. Kitaip išnyks smulkūs ir šeimos ūkiai ir Lietuvos kaimas, kaip toks. Net nežinome, kieno mūsų žemė. Esame paskutinėje kryžkelėje, todėl susimąstykime ir veikime.

6. Apgailėtina, kad per 25 metus neįkūrėme nė vieno parodomąjo ekologinio ūkio. Tokie ūkiai turėtų būti įkurti visuose Lietuvos regionuose ar net didesniuose rajonuose, kaip tai yra, pavyzdžiui, Vokietijoje. Tokiuose ūkiuose diegiamos įvairios naujovės, konsultantai ir mokslininkai atlieka įvairius bandymus, vykdoma įvairių augalų ir gyvūnų veislių demonstracija ir atranka, sėklininkystė ir veislininkystė, organizuojamos lauko dienos ir kt. Užsienio šalyse paplitusi didelė ekologinių ūkių diversifikacija ir specializacija.

Labai patiko Šveicarijoje aplankyti priemiestiniai ekologiniai ūkiai, užsiimantys švietėjiška veikla suaugusiems ir vaikams. Lankėmės šalia Ciuricho esančiame biodinaminiam daugiashakiame ūkyje. Čia sudarytos geros sąlygos už nedidelį mokesčių apsilankyti tiek pavieniams lankytojams, tiek pagal sudarytas sutartis ir grafikus ištisoms klasėms ar grupėms, susipažinti su įvairiais augalais ir gyvūnais, atliekamais darbais ir įrengimais. Sudarytos sąlygos pasigaminti iš ūkyje auginamos produkcijos pietus ar vakarienę, nusipirkti įvairių ekologiškų maisto produktų, pasisemti iš šulinio vandens, net pernaktoti stoginėse ant šiaudų ryšulių. Tikslas – kad lankytojai negalvotų, jog duona auga ant medžių, o pienas, kaip vanduo, teka iš čiaupo... Pasak ūkio savininko, nauda iš to jam nedidelė, bet abipusis pasitenkinimas – nenusakomas. Kartą apsilankę, vaikai dažnai savaitgaliais vėl atvažiuoja su tėvais ar seneliais. Toje pat Šveicarijoje, ypač biodinaminuose ūkiuose, net įdarbinami žmonės su psichine ar fizine negalia. Čia atlieka reabilitaciją asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo įstaigų. Kodėl to nedarome mes?

7. Įkūrėme skaitlingą, dirbančią pagal IFOAM taisykles, sertifikavimo organizaciją EKOAGROS, tačiau nesukūrėme ekologinės žemdirbystės dalyvių mokymo ir konsultavimo sistemų. Tai dažniausiai atlieka aktyvesni specialistai visuomeniniais pagrindais arba net abejotino išprusimo saviveiklininkai. Taigi, arklis kartais eina paskui vežimą...

Puiku, kad buriasi biodinaminės ir gamtinės žemdirbystės entuziastai ir puoselėtojai. Lietuvoje didelę patirtį ir galimybes turi kolektyvinių sodų šeiminkai, kurie sau, draugams ir giminiams išaugina daug kokybiškų vaisių ir daržovių. Taigi, labai svarbiai veiklai – žemės ūkio ekologizavimui ir sveiko maisto gamybai – turime tam tikros patirties ir galimybių. Aktyvesni turėtų būti ir vartotojai. Tą veiklą būtina koordinuoti ir sutelkti skatinti ir plėsti. Žemės ūkio mokslas, finansuojamas iš mūsų visų mokesčių, privalo tarnauti tik žemės ūkio ekologizavimui. Taip yra daugelyje šalių. Užsakomuosius tyrimus intensyviai žemdirbystei turėtų finansuoti įvairiausios turtingos bendrovės ir patys ūkininkai. Linkiu sau ir visiems, kas neabejingi gamtai ir žmonių sveikatai, Lietuvos ateičiai, kad ekologinė ir kitos darnios žemdirbystės sistemos ir judėjimai, ypač mokslas, valdininkai ir vartotojai, suvienytų jėgas ir kitą jubiliejų sutiktume žalesnėje, blaivesnėje, sveikesnėje ir pasiturinčioje Lietuvoje. *Autorių yra Lietuvos ekologinės žemdirbystės asociacijos (LEŽA) Tarybos narys*



Agronomijos (žemės ūkio) studijų planai 1922–1932 m. Lietuvos ir kai kurių kitų Europos šalių aukštosiose mokyklose

Prof. habil. dr. Algirdas Juozas Motuzas

Visais laikais aukštojo mokslo studijos buvo vertinamos pagal tai, kiek jos tenkina pagrindinius proceso dalyvius ir dalininkus, ypač darbdavius, absolventus ir studentus. Studijų organizavimo ir vykdymo pagrindas yra studijų programos: jos kuriamos, vertinamos, tobulinamos ir uždamos pagal visuomenės poreikius, dėstytojų kvalifikaciją ir studijų bazę. Joms būdinga nuolatinė raida ir vystymasis, pagrįstas naujaisiais mokslo žiniomis [1]. Tam reikia ir grįžtamojo ryšio išsiaiškinti ne tik savo, bet ir kitų aukštųjų mokyklų laiko patikrintą patirtį [2].

Pastaraisiais metais Aleksandro Stulginskio universiteto Agronomijos fakultete organizuojamos biomedicinos mokslų studijų srities agronomijos, želdininkystės, žemės ūkio technologijų ir vadybos bei maisto žaliavų kokybės ir saugos studijų programos. Jas baigę absolventai sėkmingai įsidarbina ir jų veikla daug lemia žemės ūkio intensyvumo lygį šalyje. Seniai brandinau mintį ieškoti apčiuopiamų duomenų apie agronomijos mokslų studijų pradžią Lietuvoje ir jų vietą tuometinėje Europoje.

Agronomijos studijų ištakos nepriklausomoje Lietuvoje yra Lietuvos universitete Kaune, Matematikos ir gamtos fakultete, 1923 m. atidarytame Agronomijos ir miškininkystės skyriuje. Lenkų okupuoto Vilniaus Stepono Batoro universiteto Matematikos ir gamtos fakultete 1924 m. buvo atidarytas Žemės ūkio skyrius, matyt, kaip atsvara tais metais Dotnuvoje pradėjusiam veikti Žemės ūkio akademijos Agronomijos skyriui. Kaune ir Dotnuvoje buvo sukurtos Agronomijos studijų, o Vilniuje – Žemės ūkio studijų programos.

1994–2004 m., vadovaudamas žemės ūkio studijų vystymo Lietuvoje tarptautinių TEMPUS-PHARE ir LEONARDO DA VINCI programų projektams, turėjau galimybių lankytis kaimyninių ir Vakarų šalių partnerių aukštosiose mokyklose. Estijos Tartu [3], Olandijos Vageningeno [4] ir Vokietijos Hohenheimo [5] universitetų archyvuose ir bibliotekose studijavau tarpukario metų Agronomijos studijų planus, norėdamas juos sugretinti su panašiais dokumentais Lietuvos universitete Kaune [6], Žemės ūkio akademijoje Dotnuvoje [7] ir Vilniaus Stepono Batoro universitete [8]. Šiame straipsnyje pateikiu atliktos studijų programų šiose aukštosiose mokyklose palyginamosios analizės rezultatus.

Pagal Lietuvos universiteto Matematikos ir gamtos fakulteto tarybos 1922 m. gegužės 30 d. patvirtintą Agronomijos ir miškininkystės skyriaus agronomijos ciklo studijų planą, liepos 6 d. buvo priimti 27 studentai pirmame ir antrame kursuose bendruosius dalykus lankė kartu su kitų gamtamokslinių skyrių klausytojais. Todėl neorganinės chemijos (8 val. teorijos ir 4 val. laboratorinių darbų), organinės chemijos (8–2), analitinės chemijos (2–10) ir fizikos (8–4) dalykų valandų skaičius per savaitę jiems prilygo ar buvo didesnis nei Tartu universitete ir Hohenheimo aukštojoje žemės ūkio mokykloje. Vilniaus Stepono Batoro universitete ir Vageningeno aukštojoje žemės ūkio mokykloje tenkinasi vienu bendrosios chemijos dalyku, tačiau dėstyta matematika. Dar daugiau, Vageningeno aukštojoje žemės ūkio mokykloje matematikos pagrindus siekta papildyti matematinės statistikos ir tikimybių teorijos žiniomis, o Vilniaus Stepono Batoro universiteto žemės ūkio programoje buvo bandymų metodika. Tie dalykai buvo

labai vertingi studentams, ketinusiems pasukti mokslinių tyrimų link.

Prie Kauno neradus bazės atlikti privalomas žemdirbystės, gyvulininkystės ir kitas mokomąsias praktikas, po dvejų metų agronomijos studijos Lietuvos universitete nutrūko. Agronomijos ciklo klausytojams buvo sudarytos sąlygos III–IV kursų dalykus klausyti 1924 m. Dotnuvoje atidarytoje Žemės ūkio akademijoje. Naujos aukštosios mokyklos pirmųjų laidų agronomijos absolventai Lietuvos universitete įgijo tvirtus gamtos mokslų pagrindus, nes Dotnuvoje priimtiems pirmakursiams šių dalykų valandų skaičius per savaitę buvo mažesnis. Trumpai veikusias agronomijos studijas Lietuvos universitete galima sugretinti su parengiamuoju (propedeutiniu) kursu Vageningeno aukštojoje žemės ūkio mokykloje.

Visų aptariamų Europos žemės ūkio aukštųjų mokyklų agronomijos (žemės ūkio) studijų programose toliau galima išskirti dalykus, kurie dėjo pagrindus įsivairinti vėliau teikiamus pagrindinius specialybės mokslus. Tiesiogiai tam buvo skirtas įvado į agronomiją (žemės ūkį) dalykas, skaitytas Vilniaus Stepono Batoro universitete (2 val. teorijos) ir Hohenheimo aukštojoje žemės ūkio mokykloje (1 val. teorijos). Visose aukštosiose mokyklose buvo skaitomi meteorologijos ir klimatologijos, botanikos, zoologijos, mikrobiologijos, mineralogijos ir geologijos (išskyrus Tartu universitetą), dirvožemio mokslo (išskyrus Vageningeno ir Hohenheimo aukštąsias žemės ūkio mokyklas) dalykų kursai. Tačiau Vageningeno aukštojoje žemės ūkio mokykloje skaitytas tais laikais modernus agrogeologijos dalykas (2 val. teorijos). Botanikos ir zoologijos dalykams skirtas nevienodas dėmesys. Žemės ūkio akademijoje (Dotnuvoje) tenkintasi tik taikomomis botanikos ir taikomomis zoologijos dalykais. Vilniaus Stepono Batoro ir Tartu universitetuose Žemės ūkio skyrių (kartu su kitų gamtamokslinių skyrių klausytojais) bei Vageningeno ir Hohenheimo aukštųjų žemės ūkio mokyklų studentai šalia bendrosios botanikos papildomai klausė augalų anatomijos ir morfologijos ar augalų fiziologijos ir anatomijos, ar augalų fiziologijos, ar augalų sistematikos dalykų. Tartu universitete prieš taikomąją zoologiją studentai mokėsi bendrosios zoologijos, o Vageningeno ir Hohenheimo aukštosiose žemės ūkio mokyklose tenkintasi tik bendrosios zoologijos žiniomis. Vilniaus Stepono Batoro universitete Žemės ūkio skyriaus klausytojai kartu su kitų gamtamokslinių skyrių studentais klausė zoologijos ir gyvūnų anatomijos bei zoologijos ir entomologijos dalykų. Pastarojo dalyko turinys aiškiai atspindi gamtos mokslo pagrindų ryšį su specialybės mokslu – entomologija.

Entomologijos dalykas įrašytas pirmuoju agronomijos (žemės ūkio) specialybės studijų planuose. Jam ir fitopatologijai planuota panaši studijų apimtis (2–2) visose pristatomose aukštosiose mokyklose. Žinios apie agrochemijos ir augalų tręšimo studijų apimtis jose byloja, kad šie dalykai buvo skirtingai suprantami. Pagal Žemės ūkio akademijos Dotnuvoje studijų planą, į agrochemiją buvo įtrauktas ir mokymas apie augalų tręšimą. Visose kitose aukštosiose mokyklose augalų tręšimas jau tada buvo atskirtas nuo agrochemijos, mokymo apie cheminių medžiagų taikymą žemės ūkyje. Lietuvos žemės ūkio akademijoje, vėliau universitete, ilgai išliko Dotnuvos laikų supratimas apie agrochemiją. Tik dabar nuo jos atskirtas augalų tręšimo mokslas.

Žemdirbystės studijos labiausiai vertintos Vilniaus Stepono Batoro universitete. Jame buvo skaitomi trys dalykai: bendroji ir specia-

lioji žemdirbystė (15–6), bendroji žemdirbystė (9–6) ir specialioji žemdirbystė (2–0). Tartu universitetas tenkinosi bendrąja ir specialiąja žemdirbyste. Žemės ūkio akademijoje Dotnuvoje, Vageningeno ir Hohenheimo aukštosiose žemės ūkio mokyklose mokytasi bendrosios žemdirbystės (bendrųjų žemės dirbimo dėsnių ir būdų) ir specialiosios žemdirbystės (žemės ūkio augalų auginimo technologijų). Šiose mokyklose institucijose ir Tartu universitete skaitytas genetikos kursas (2–0). Augalų selekcija buvo atskirta nuo sėklininkystės. Pirmoji skaityta Žemės ūkio akademijoje Dotnuvoje, Tartu universitete ir Hohenheimo aukštojoje žemės ūkio mokykloje, antroji – Vilniaus Stepono Batoro universitete ir Hohenheimo aukštojoje žemės ūkio mokykloje. Tik Lietuvoje vertintas žolių ir želdinių ūkis: buvo dėstomi pievininkystės ir dekoratyvinių augalų dalykai. Mokyta sodininkystės, daržininkystės ir bitininkystės. Žemės ūkio akademijoje Dotnuvoje Agronomijos skyriaus studentai nesimokė miškininkystės, kadangi šalia veikė Miškininkystės skyrius. Miškininkystės dalyko klausėsi Vilniaus Stepono Batoro, Tartu universitetų ir Hohenheimo aukštosios žemės ūkio mokyklų studentai. Lietuvos ir Estijos aukštosiose mokyklose agronomijos studentams buvo dėstoma melioracija – mokymas reguliuoti drėgmės režimą dirvožemyje (6–4).

Gyvulininkystės studijos labiausiai vertintos Vilniaus Stepono Batoro universitete. Čia buvo skaitomi net šeši tos srities dalykai: gyvulių fiziologija, bendroji gyvulininkystė, specialioji gyvulininkystė, gyvulių šėrimas, zootechnika bei gyvulių higiena ir veterinarija. Vageningeno aukštojoje žemės ūkio mokykloje, vietoje bendrosios gyvulininkystės ir specialiosios gyvulininkystės, skaitytas galvijininkystės kursas. Tartu universitete nebuvo dėstomi gyvulių šėrimo ir zootechnikos dalykai, o Žemės ūkio akademijoje Dotnuvoje – gyvulių higiena ir veterinarija. Tartu universitete, Vageningeno ir Hohenheimo aukštosiose žemės ūkio mokyklose, skirtingai nei Lietuvos, studentai atskirai klausė pienininkystės dalyko. Žuvininkystės mokyta Lietuvos ir Hohenheimo aukštosiose žemės ūkio mokyklose (3–0).

Visose aptariamose aukštosiose mokyklose agronomijos (žemės ūkio) specialybės studentai mokėsi žemės ūkio mašinų ir technologijos dalykų, Vageningeno aukštojoje žemės ūkio mokykloje – dar ir mechanikos bei žemės ūkio elektrifikacijos. Visose studijų institucijose, išskyrus Hohenheimo aukštąją žemės ūkio mokyklą, klausytas statybos dalykas.

Tačiau pastarojoje aukštojoje mokykloje buvo dėstomi bendrosios ekonomikos (3–3), žemės ūkio ekonomikos (4–2), ūkininkavimo (6–3) socialinių mokslų dalykai, išskyrus politinę ekonomiką. Visose studijų institucijose buvo skaitomi teisės pagrindai. Vageningeno aukštojoje žemės ūkio mokykloje neskaitytas žemės ūkio politikos, o Tartu universitete – žemės ūkio ekonomikos dalykas. Žemės ūkio akademijoje Dotnuvoje, Hohenheimo aukštojoje žemės ūkio mokykloje ir Tartu universitete skaitytas žemės ūkio kooperacijos dalykas. Minėtos pirmosios dviejose studijų institucijose ir Vilniaus Stepono Batoro universitete buvo žemės ūkio sąskaitybės kursas. Verta atkreipti dėmesį, kad Tartu universitete, Vageningeno ir Hohenheimo aukštosiose žemės ūkio mokyklose skaitytas žemės ūkio geografijos ir prekybos dalykas (2–0), o pastarojoje, vienintelėje iš aptariamų, dar ir tais laikais retas aplinkosaugos dalykas (2–0). Pastarųjų dalykų studijos byloja, kad buvo rūpinamasi gausios žemės ūkio produkcijos, eksportuotos

iš Olandijos ir Vokietijos, kokybe.

Pabaigoje noriu atkreipti skaitytojo dėmesį į agronomijos (žemės ūkio) studijų apimtį pristatomose aukštosiose mokyklose. Tiek turinio, tiek specialybės viso studijų kurso apimtį požiūriu labai panašūs studijų planai Lietuvos universitete Kaune ir Žemės ūkio akademijoje Dotnuvoje: Kaune – visas kursas 230 val. (65,2 proc. – teorija ir 34,8 proc. – laboratoriniai darbai ar praktika), Dotnuvoje atitinkamai – 235 val. (60,0 proc. – teorija ir 40,0 proc. – praktiniai darbai). Tai susieta su doc. J. Tonkūno pedagoginio darbo pradžia Lietuvos universitete ir jo tąsa Žemės ūkio akademijoje [9]. Panašios apimtys agronomijos studijų kursas taikytas ir Tartu universitete (visas kursas – 212 val. (59,0 proc. – teorija ir 41,0 proc. – laboratoriniai darbai ar praktika). Didžiausios apimtys žemės ūkio studijų kursas taikytas Vilniaus Stepono Batoro universitete: iš viso 396 val. (59,6 proc. – teorija ir 40,4 proc. – laboratoriniai darbai ar praktika). Vakarų Europos universitetuose žemės ūkio studijų apimtys buvo labai skirtingos: Hohenheimo aukštojoje žemės ūkio mokykloje visas kursas – 304 val. (68,4 proc. – teorija ir 31,6 proc. – laboratoriniai darbai ar praktika), o Vageningeno aukštojoje žemės ūkio mokykloje – tik 156 val. (80,8 proc. – teorija ir 19,2 proc. – praktiniai darbai). Be atskirų istorinių tyrimų, šių žemės ūkio studijų programų apimtį skirtumo priežastis sunku išsiaiškinti, nes abi mokyklos institucijos 1904 m. iš žemės ūkio mokyklų tapo žemės ūkio koledžais, o 1918 m. – Hohenheimo ir Vageningeno universitetais.

Galima apibendrinti, kad tarpukario metais agronomijos aukštojo mokslo studijos Lietuvoje prilygo tokioms studijoms Europos aukštosiose mokyklose. Žemės ūkio akademijoje Dotnuvoje diplomuotais agronomais tapo 11 Lietuvos žemės ūkio mokslui ir praktikai ypač nusipelnusių profesorių: Jonas Bulavas, Juozas Petraitis (diplominius darbus apgynė 1928 m.), Bronius Baginskas (1929), Bronius Povilaitis (1930), Pranas Svetika (1931), Jonas Vengris (1936), Kostas Bėčius (1937), Vladas Čaikauskas (1940), Petras Vasinauskas, Antanas Stancevičius (1943), Antanas Petkevičius (1944).

Literatūra:

- Čaplikas J. Studijos // Permainų, iššūkių ir ryžto vedini. ASU, 2014, p. 34–39.
- Hurt R. D., Hurt M. E. The History of Agricultural Science and Technology. New York-London, 1994. 435 P.
- Curriculum for the Faculty of Agriculture, Department of Agronomy, University of Tartu. 1928. 2 P.
- Tabellen van het aantal uren, bestemd voor voordrachten en practica, gerangschikt volgens de studierichtingen. Nederlandsche landbouw. Landbouwhoogeschool te Wageningen, 1928. P. 21–23.
- Stundenplan für das Winterhalbjahr 1924/25; Stundenplan für das Sommerhalbjahr 1925. Württ. landwirtschaftliche Hochschule Hohenheim, 1924. 2 P.
- Agronomijos kurso studijų planas Lietuvos universitete. Žemės ūkio akademijos pirmojo dešimtmečio apyskaita 1924–1934. Kaunas, 1934. P. 19.
- Žemės ūkio akademijos metraštis 1928. Kaunas, 1929. P. 53–54.
- LCVA. F. 175. Ap. 7. B. 18. L. 19–20, 26–27.
- Motuzas A. Agronomijos mokslų raida Lietuvoje ir jos kūrėjai // Lietuvos žemės ūkio būklė XX a. antrojo dešimtmečio pradžioje ir Žemės ūkio akademijos įsteigimas agronomijos krypties specialistams rengti. Monografija. Kaunas-Akademija, LŽŪU, 1997, p. 50–65. *Autorius yra Aleksandro Stulginskio universiteto profesorius emeritas, habilituotas daktaras, Lietuvos MA tikrasis narys*

Vilniaus kultūros paveldas įamžintas ženklelių albume



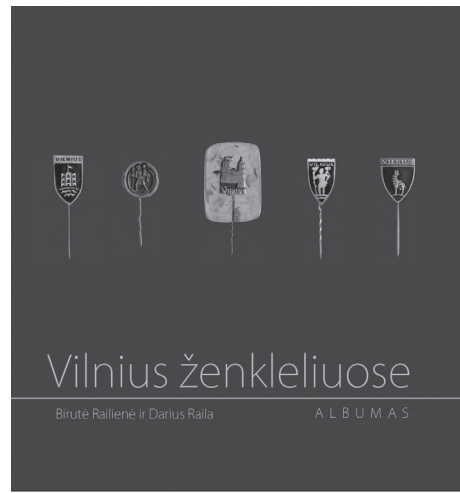
Albumo autoriai Birutė Railienė ir Darius Raila.
R. Gelažius nuotr.

Dr. Giedrė MIKNIENĖ

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje parengtas ir išleistas reikšmingas Lietuvos kultūros paveldą įamžinantis leidinys – albumas „Vilnius ženkleliuose“. Knygos autoriai Birutė ir Darius Railos aprašė ir suklasifikavo 538 ženklelius. Dalis jų – Vilniaus miestui skirti suvenyri-

niai, kiti – įmonių ir įstaigų ženkleliai su Vilniaus simbolika. Dauguma ženklelių atrinkti iš daugelį metų kauptos asmeninės kolekcijos, kitus paskolino arba dovanavo Trakų istorijos muziejus ir bendraminčiai kolekcininkai. Albume suregistruoti nuo 1940 m. iki šių dienų pagaminti ženkleliai. Ankstesnius, 1918–1940 metų, ženklelius yra aprašęs Algimantas Astikas knygoje „Lietuvos ordinais, medaliai ir ženkleliai, 1918–1940“ (Vilnius, 1993).

Albumo „Vilnius ženkleliuose“ autoriai įvykdė sudėtingą užduotį – parengė katalogą apie objektus, kurių kūrimo ir gamybos procesas buvo menkai dokumentuotas, o išlikusi informacija – negausi ir fragmentiška. Ženklelių aprašymo procesą sunkino ne tik informacijos stoka, bet ir susiklosčiusios istorinės aplinkybės: dalis ženklelių buvo sukurta slapta arba privačių gamintojų. Saugumo sumetimais jų pagaminta nedaug, todėl ne visi pasiekė mūsų dienas. Nepaisant kilusių sunkumų, ženkleliai išsamiai aprašyti: nurodyti jų matmenys, gamtinio medžiaga ir technologija, išleidimo metai, kūrėjas, gamintojas (jeigu pavyko nustatyti), pateiktas ženklelio vaizdo aprašymas, patiks-



Albumo „Vilnius ženkleliuose“ viršelis

linti vaizduojamų elementų istoriniai faktai. Ženkleliai albume suskirstyti į penkias grupes: „Atminimas“, „Istorija“, „Architektūra“, „Sukaktys“, „Vilniaus simbolika kaip įvaizdžio dalis“. „Atminimo“ skyriuje surinkti ženkleliai, kuriuose vaizduojamos Vilniaus architektūros detalės. Kiti du kny-

gos skyriai yra gausiausi. „Istorijos“ grupėje vyrauja ženkleliai, kuriuose vaizduojami Vilniaus simboliai – Geležinis vilkas (83) ir šv. Kristoforas (66). „Architektūros“ grupės ženkleliuose įamžinta Lietuvos sostinės architektūra, paminklai, statiniai: Gedimino pilies bokštas (207), Arkikatedra (22), Šv. Onos bažnyčia (19), Trijų Kryžių paminklas (12), televizijos bokštas (10), skulptūra „Rytas“ (7) ir kt. Skyriuje „Sukaktys“ suregistruoti žymios Vilniaus datos ir tradicijas įamžinantys ženkleliai. Skyrius „Vilniaus simbolika kaip įvaizdžio dalis“ suteiks istorinės informacijos tolesniems tyrimams.

Albumas „Vilnius ženkleliuose“ supažindina vilniečius ir miesto svečius su Vilniaus kultūros paveldą atspindinčiais simboliais, jų istorine kaita, o miestų kultūros tyrinėtojai jame ras vertingos susistemintos informacijos apie netolimos praeities Vilniaus kultūros paveldo objektus. Leidinio dailininkas – Rokas Gelažius. Knygos rengimo darbus rėmė LR kultūros ministerija ir UAB „Alpera“. Leidybą finansavo Lietuvos kultūros taryba ir UAB „Anreka“. Autorė yra LMA Vrublevskių bibliotekos Mokslinės informacijos skyriaus vedėja

Metai su M. K. Oginskiu – paskutiniai akcentai ir apibendrinimai

Inga BERULIENĖ

Gruodžio 17 d. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje įvyko vakaras, skirtas jubiliejiniam Mykolo Kleopo Oginskio metams paminėti. Renginyje pristatyta knyga „Sielos ir minčių Tėvynė – Lietuva“ (sudarytoja ir bendraautorė – Laima Budzinauskienė). Atidaryta Lilijos Valatkienės fotografijų paroda.

Knygoje „Sielos ir minčių Tėvynė – Lietuva“ nagrinėjamas Mykolo Kleopo Oginskio palikimas kultūros paveldo objektų kontekste, paremtas mokslinėmis išvargomis ir epistoliniu palikimu. Leidinys, gausiai iliustruotas dokumentinėmis ir meninėmis fotografijomis, skiriamas kunigaikščio Oginskio veiklos apžvalgai, jo kultūriniam palikimui Lietuvoje, Lenkijoje ir Baltarusijoje bei dviem 1828 m. rašytiems „Lettres sur la musique“ („Laiškams apie muziką“).



Knygos „Sielos ir minčių Tėvynė – Lietuva“ viršelis

Ar spėjome pažinti M. K. Oginskį ir pausti jo svarbą? 2014 m. pabaigoje Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje pradėjusi veikti, vėliau gausiai papildyta L. Valatkienės fotografijų paroda tapo itin paklausiu. Fotografijos buvo eksponuotos Lietuvos muzikos, teatro ir kino muziejuje, Plungės, Rietavo muziejuose, Lenkijos, Baltarusijos parodų erdvėse bei Lietuvos galerijose ir bibliotekose, Lietuvos ambasadose Baltarusijoje, Lenkijoje, Šveicarijoje. Parodą labai šiltai priėmė minėtų šalių lietuvių bendruomenės. Į LMA Vrublevskių biblioteką fotografijų paroda atkeliavo iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės rūmų. Netrukus ekspozicija ir knyga bus išvežtos į Lietuvos ambasadą Maskvoje, o vėliau eksponuojamos J. Baltrušaičio namuose. Kitais metais paroda pasieks ir gimtąjį M. K. Oginskio miestelį Guzovą (Lenkijoje). Pranešimo autorė yra LMA Vrublevskių bibliotekos Komunikacijos skyriaus vedėja

PARODOS

Lietuvos medicinos bibliotekoje

Valerijono Jucio dailės darbų paroda „Tik 85“

Gruodžio 17 d. Lietuvos medicinos bibliotekoje (Kaštonų g. 7, Vilniuje) atidaryta Valerijono Vytauto Jucio jubiliejinė paroda „Tik 85“.

Valerijonas Vytautas Jucys gimė 1930 m. gruodžio 18 d. Truikinų kaime (Skuodo r.). 1963 m. baigė Vilniaus dailės institutą (dabar Vilniaus dailės akademija). Mėgstamiausia V. Jucio kūrybos technika – linoleumo raižiniai. Dailininkas yra sukūręs 34 estampų ciklą „Homo sum“, bendradarbiauja su leidyklomis. Nuo 1962 m. iki 1990 m.

dirbo žurnalo „Moteris“ meniniu redaktoriumi. Iliustravo lietuvių rašytojų humoristų kūrinius: Augustino Griciaus „Pamokslai idėjos broliams“, Leonardo Valaičio „Gyvačių trauktinė“, „Zuikių pasakas“, Liūnės Janušytės „Taškai ir daugtaškiai“, Aleksio Dabulskio „Porimtės poringės“, Antano Pakalnio „Parašyk feljetoną“ ir kt.

Svarbi vieta Valerijono Jucio kūryboje tenka ekslibrisui. Dar studijuodamas Dailės akademijoje, jis užsikrėtė „ekslibrisų liga“. 1963 m. dalyvavo Antrojoje respublikinėje ekslibrisų parodoje. 1966 m. buvo išrinktas prie Lietuvos dailininkų sąjungos Grafikos sekcijos kūrėju, kuriai vadovauja jau penkis dešimtmečius. Kartu su grafikais Vincu Kisarausku ir Antanu Gedminu nemažai

nuveikė populiarindamas ekslibrisą Lietuvoje ir už jos ribų, beveik kasmet rengė ekslibrisų parodas. Tais metais, kai nevykdavo respublikinė ekslibrisų paroda, būdavo pristatomos kolektyvinės ekslibrisų parodos. Nuo 1977 m. V. Jucys organizuoja Vilniaus ekslibrisų bienales, o Nepriklausomybės metais – tarptautines parodas. Parengė ir išleido parodų katalogus.

Svarbiausi dailininko kūriniai pristatyti albumuose „Valerijonas Vytautas Jucys. Grafika“ (2010), „Aktas. Erotika“ (2015), prisiminimų knygoje „Homo sum. Esu žmogus. Prisiminimai“ (2012), parodų kataloguose ir bukletuose, periodiniuose ir kituose leidiniuose.

Yra surengęs daugiau kaip 30 personalinių parodų mūsų šalyje ir užsienyje,

dalyvavo daugybėje kolektyvinių parodų. Jo darbai eksponuoti Australijoje, Čekijoje, Danijoje, Italijoje, JAV, Kinijoje, Lenkijoje, Prancūzijoje, Turkijoje, Vokietijoje ir kitose pasaulio šalyse. V. Jucys yra pelnęs diplomų ir premijų, apdovanotas P. Stelero (Lenkija) ir XII Tarptautinės Vilniaus ekslibrisų bienalės medaliais.

Jo kūrinių yra įsigiję muziejai ir dailės galerijos, taip pat privatus asmenys.

Parodoje „Tik 85“ pristatomi ir nauji, ir dailininko kūrybinio kelio pradžioje sukurti darbai: estampai, knygų iliustracijos, naujajam atvirukai, ekslibrisai, kiti mažosios grafikos kūriniai. Paroda Lietuvos medicinos bibliotekoje veiks iki sausio 29 d. Parengė Janina Valančiūtė



Knyga apie pirmąjį instituto direktorių

Romualdas Vytautas RIMŠA

Knyga „Vytautas Soblys“ pasirodė Lietuvos edukologijos universiteto jubiliejinės konferencijos išvakarėse. Ją sudarė ir parengė šio universiteto Edukacinių tyrimų instituto vyresnysis mokslo darbuotojas doc. dr. Jonas Dautaras, o leidybos reikalais rūpinosi LEU Ugdymo mokslų fakultetas ir Edukacinių tyrimų institutas.



Knygos sudarytojas ir rengėjas doc. dr. J. Dautaras. Leono Kleniausko nuotr.

Knyga pirmiausia buvo pristatyta jubiliejinėse konferencijose Vilniuje ir Klaipėdoje. Lapkričio mėnesį, dalyvaujant sudarytojui, Klaipėdos universiteto dėstytojams ir skaitytojams, knygos sutiktuvės buvo surengtos ir Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešojoje bibliotekoje.

Šalia rengėjo ir autorių moksliniu knygos lygiu rūpinosi gana solidi redaktorių kolegija: prof. dr. Aivas Ragauskas (pirmininkas), prof. habil. dr. Marijona Barkauskaitė, prof. dr. Ona Monkevičienė, doc. dr. Jonas Dautaras, doc. dr. Daiva Jakavonytė-Staškuvienė ir doc. dr. Linas Jašinauskas (visi iš LEU) ir Klaipėdos universiteto prof. habil. dr. Ona Tijūnėlienė. Rankraštį recenzavo Lietuvos sporto universiteto prof. dr. Romualdas Malinauskas ir LEU atstovai – prof. dr. Juozas Skirius ir doc. dr. Aušra Žemgulienė, svarstė LEU Edukacinių tyrimų instituto, vėliau – Ugdymo mokslų fakulteto tarybų posėdžiuose, todėl dalykiniu ir moksliniu knygos lygiu netenka abejoti.

Antra vertus, nemažai įtakos tam turėjo ir brandi sudarytojo patirtis. Prisiminkime, kad, pradėdamas rengti šią knygą, dr. J. Dautaras Lietuvoje ir užsienyje (Lituanistikos tyrimo ir studijų centre Čikagoje, JAV) jau buvo parengęs mokslinių leidinių apie iškilusius išėivijos ir mūsų šalies pedagogus bei visuomenės veikėjus: „Pedagogo Domo Veličkos kūrybinis palikimas: bibliografija“ (1997), „Pedagogas Juozas Plačas: gyvenimas, idėjos, darbai“ (2002), „Prof. dr. Jonas A. Račkauskas: pedagoginė, mokslinė ir visuomeninė veikla“, „Jono Laužiko pedagoginis palikimas. Minint gimimo 100-metį“ (abi 2004), „Profesorius Albinas Liaugminas: monografija“ (2005), „Sofija Jonynienė: pedagogė, lietuviybės puoselėtoja Jungtinės Amerikos Valstijose“ (2013).

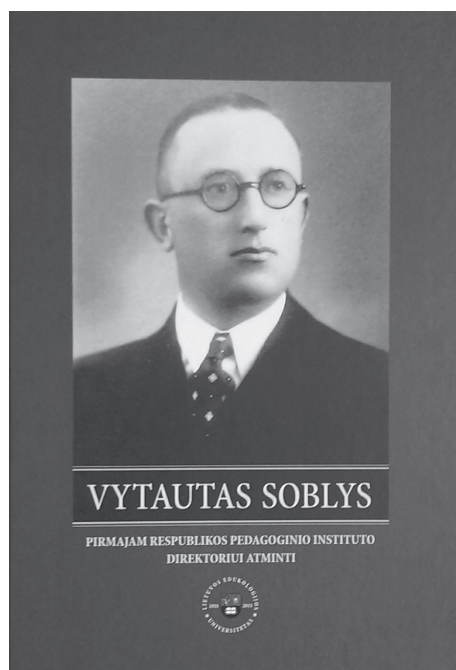
Knyga „Vytautas Soblys“, kurią išspausdino LEU leidykla, yra sudaryta ir išleista vykdant universiteto jubiliejinę programą. Pasak Marijonos Barkauskaitės ir Jono Dautaro, „2015 m. LEU švenčia 80 metų jubiliejų. Šios garbingos sukakties proga, prisimename pirmąjį mūsų *Alma mater* vadovą“ (p. 7). Šią temą Jonas Dautaras pasirinko neatsitiktinai. Buvo pastebėta, kad LEU istorijoje ir istoriografijoje dar yra spragų. Tiesa, tyrimų ir studijų, kuriose būtų aptarti šios mokyklos atskiri raidos periodai ar veiklos barai, parengta ir anksčiau. Pasitinkant LEU 60-metį, 1995 m. buvo išleistas Stanislovo Stašaičio mokslinių straipsnių rinkinys „Vilniaus pedagoginis universitetas (1935–1995 m.)“ ir buvusio raštinės vedėjo Adolfo Kavaliūno atsiminimų ir dokumentų knyga „Pedagoginis institutas 1935–1944 metais“. 1996 m. pasirodė Onos Tijūnėlienės monografija „Mokytojų rengimas Respublikos pedagoginiame institute (Klaipėda: 1935–1939 m.)“, 1998 m. – Felikso Sliesoriūno mokslinė studija „Respublikos pedagoginis institutas 1935–1943 metais“. Jose šiek tiek prisiminta ir V. Soblio veikla.

Padrikų pirmojo direktoriaus gyvenimo faktų ar jo minėjimų galima rasti ir 1935–2015 metų periodiniuose leidiniuose: „XXI amžius“, „Lietuvos aidas“, „Kauno tiesa“, „Mokykla ir gyvenimas“, „Mokykla ir visuomenė“, „Pedagoginis metraštis“, „Šiaurės Atėnai“, „Tautos mokykla“, „Trimitas“, „Vakarai“ ir kt. Dr. Jonas Dautaras nemažai jų yra pateikęs ir naujojoje knygoje (p. 208–226). Tačiau V. Soblio veiklos istoriografija vis dėlto nebuvo išsami, kartais – net ir klaidinanti. Pavyzdžiui, kai kur rašoma, kad jis studijavo Berlyne, Prancūzijoje apgynė daktaro disertaciją ir pan. Antra vertus, minėtose publikacijose buvo „pasigendama išsamesnių jo biografijos duomenų, pedagoginio palikimo analizės bei įvertinimo, neatskleidžiama jo pedagoginė ir kita veikla sovietmečiu. Tai paskatino grįžti prie Soblio sudėtingo gyvenimo kelio, kartu gilinant ir jo pedagoginį palikimą“, – rašoma knygoje ir manoma, kad skaitytojas joje „ras atsakymus į daugelį minėtų klausimų <...>, kad ši knyga užpildys dar vieną Lietuvos pedagogikos istorijos spragą ir kartu bus pagerbtas pirmojo šios aukštosios mokyklos vadovo V. Soblio atminimas“ (p. 9).

Iš Vytauto Soblio biografijos

Knygoje skirta daug vietos Soblio biografijai. Plačiausiai V. Soblio (1903 02 27 – 1968 11 09) biografiją aptarė J. Dautaras straipsnyje „Vytauto Soblio gyvenimo ir veiklos kontūrai“ (p. 28–42). Jo akiratyje atsiderė visas pedagogo ir mokslininko gyvenimo kelias – mokslai, profesinė veikla, darbas 1935–1937 m. Respublikos pedagoginiame institute, moksliniai interesai ir visuomeniniai įsipareigojimai. Biografinių žinių yra M. Barkauskaitės (p. 43–48) ir kitų autorių parengtuose skyriuose.

Vytautas Soblys gimė 1903 m. vasario 27 d. Kelmėje, Raseinių apskrityje, valstiečių šeimoje. Buvo vidurinis iš trijų sūnų. Tėvams uždarbiaujant Amerikoje, vaikai augo pas tetą Gruzdžiuose. Grįžę tėvai dažnai keitė gyvenamąją vietą, tad vaikai mokėsi Kelmės, Gruzdžių ir Kuršėnų pradžios mokyklose. Pasak amžininkų, namie anksti pramokęs skaityti, mokyklose Vytukas mokėsi gerai ir mėgo žaisti „mokyklą“ – kieme susisodindavo kaimo vaikus ir mokydavo pažinti raides,



J. Dautaro sudarytos ir parengtos knygos „Vytautas Soblys: pirmajam Respublikos pedagoginio instituto direktoriui atminti“ viršelis

sudėti žodžius. Anksti išryškėjo jo gabumai mokslams. Baigęs Šiaulių gimnaziją, toliau mokėsi dvimečiuose mokytojų kursuose, po to dirbo Šiauliuose pradžios mokyklos mokytoju, padėjo kalbininkui Jonui Jablonskiui rinkti ir tvarkyti naujus terminus būsimam žodynui. Pažintis su didžiuoju mūsų kalbininku paskatino jį domėtis kalbotyra ir užsienio kalbomis.

Pajutęs polinkį pedagogo darbui, 1921–1925 m. V. Soblys baigė Šiaulių mokytojų seminariją ir, gavęs atestatą, užuot atostogavęs, visą vasarą privačiai mokėsi prancūzų

timo ministras, remdamas gabų jaunuolį, 1928–1931 m. paskyrė jam filosofijos-pedagogikos mokslams studijuoti valstybės stipendiją ir kelionpinigius.

Baigęs studijas Paryžiaus universiteto Humanitarinių mokslų fakultete, V. Soblys įgijo pedagogikos, etikos, sociologijos ir psichologijos mokslų licenciatą laipsnį. Vėliau, likęs Paryžiuje ir tinkamai pasiruošęs, Sorbonos universitete išlaikė agregacijos kandidato egzaminus. Studijuodamas Paryžiuje, kurį laiką dirbo Tautų Sąjungos Intelektinio bendradarbiavimo institute. Sugrįžęs į gimtinę, 1931 m. ketino dar studijuoti VDU Teisių fakulteto Ekonomijos skyriuje, tačiau buvo pašauktas į privalomąją karinę tarnybą. Kariuomenėje praleido tris mėnesius.

Iš pradžių Lietuvoje gerai išsilavinusiam, puikiai išmanančiam pedagogikos, filosofijos ir psichologijos dalykus, mokančiam daugelį užsienio kalbų V. Sobliui teko eiti įvairias pareigas. Nuo 1932 m. jis dirbo Valstybės kontrolės revizoriaus padėjėju, paskui – Intelektualinio bendradarbiavimo komisijos generaliniu sekretoriumi, Kauno suaugusiųjų gimnazijos filosofijos propedeutikos ir prancūzų kalbos mokytoju. 1934 m. švietimo ministro įsakymu buvo paskirtas Kauno aukštųjų kūno kultūros kursų inspektoriumi mokslo reikalams ir pedagoginių dalykų lektoriumi, skaitė psichologijos ir pedagogikos paskaitas. Dirbdamas administracinį ir pedagoginį darbą, aktyviai įsitraukė į mokslinę veiklą, dalyvavo diskusijose dėl Lietuvos švietimo reformos pagrindų, pradžios mokyklų mokytojų su aukštuoju išsilavinimu rengimo. 1933 m. sukūrė ir paskelbė svarstyti planuojamo steigti Pedagoginio instituto pradžios mo-



V. Soblys veda seminarą (Klaipėda, 1936 m.). Nuotr. autorius nežinomas

kalbos. Rezultatai buvo stulbinami – rudenį mokinius su mokytoja jau laisvai susikalbėjo prancūziškai. 1925 m. V. Soblys įstojo į Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. – VDU) Humanitarinių mokslų fakultetą studijuoti lietuvių kalbos ir literatūros, tačiau greitai pakeitė planus ir išvyko studijuoti į Prancūziją. Ten stojo į Tulūzos universitetą ir spalio 4 d. tapo jo studentu. Būdamas itin gabus kalboms, per du semestrus (1926 m.) įgijo prancūzų kalbos ir literatūros mokytojo aukštojo mokslo sertifikatą. Nuo tų pačių metų lapkričio Sorbonos universitete V. Soblys studijavo filosofiją. Lietuvos švie-

kyklų mokytojų rengimo studijų programą, kurioje pristatė studijų dalykus, privalomus būsimiems mokytojams.

1935 m. liepos 1 d. Respublikos Prezidento aktu V. Soblys buvo paskirtas Klaipėdoje steigiamo Pedagoginio instituto direktoriumi. Jis pasinėrė į instituto organizacinius darbus: telkė turinčius mokslinio ir praktinio pedagoginio darbo patirties darbuotojus bei ūkio personalą, rūpinosi instituto patalpomis, pirkė ir užsakinėjo Kauno ir Šiaulių gamyklose auditorijoms, mokymo kabinetams,

Žodis apie pedagogą ir mokslininką dr. Vladą Voverį



Juozas BRAZAUSKAS

Simbolišką, kad apie dr. Vladą Voverį tenka rašyti penktųjų jo mirties metinių proga (2015 m. lapkričio 15 d.). Šių metų lapkritį skaitytojus pasiekė prof. Onos Voverienės, žymaus pedagogo, mokslininko žmonos ir gyvenimo draugės, sudaryta knyga „Pašaukimo keliu“. Pirmajame knygos skyriuje pateikiama dr. Vlado Voverio biografija, parašyta kolegos ir bičiulio prof. Antano Kiverio. Pats didžiausias skyrius apima dr. V. Voverio kūrybinį palikimą – darbus, nepraradusius aktualumo ir šiandien. Trečiąjį skyrių sudaro dvi dalys. Pirmoje pateikiami jo mokslo darbų vertinimai, antroje – kolegų, draugų ir artimųjų atsiminimai apie mokslininko veiklą ir asmenybę, parašyti, deja, jau *In Memoriam*.

Tardamas žodį kaip pedagogas praktikas, istorijos mokytojas ekspertas, didžiausią dėmesį skiriu antrajam knygos skyriui – dr. V. Voverio kūrybiniam palikimui. Čia randame jo pirmą metodinę knygą „Originaliosios mokymo literatūros parengimo klausimai“. Man didžiausią išpūdį dar nuo studijų laikų darė jo kūriniai: „Pedagogo profesija“, „Žymieji pedagogai“, monografija „Pedagogas – mūsų viltis ir nerimas“, davusi pradžią pedagogų biografijų mokslinei kryptčiai. Šiame skyriuje skaitytojas ras ir daktaro disertacijos mokslinį pranešimą „Būsimųjų pedagogų atranka, rengimas studijoms“.

Man vienam pirmųjų, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, teko rengti Lietuvos istorijos vadovėlius. Taigi, originaliosios mokymo literatūros rengimo klausimai buvo aktualūs. V. Voverio darbuose būsimieji vadovėlių autoriai rado ir dabar turėtų rasti metodinių patarimų, kaip parengti vadovėlio planą – prospektą. Rankraštis turi būti rengiamas, autoriui glaudžiai bendradarbiaujant su leidykla ir išleidimą organizavusia žinyba.

Nors turime Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintą bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašą, bet iki šiol dar diskutuojama apie jų rengimą

ir turinio kokybę. Pirmuose vadovėlio sampratos projektuose (1992, 1995 m.) buvo apibrėžtas vadovėlio teorinis modelis, kurį vėliau patikslino ir papildė, tačiau esminės nuostatos išliko iki šiol. Pabrėžiama vadovėlio svarba, įgyvendinant reformuotą ugdymo turinį, tačiau jo vaidmuo ugdymo procese nesuabsoliutinamas. Jis įvardijamas kaip pagrindinė, bet ne vienintelė, mokymosi priemonė. Vadovėlio medžiaga ir jame siūlomos dalyko mokymo(si) idėjos turėtų būti išplėtos kitose papildančiose priemonėse: mokytojo knygoje, pratybų sąsiuvinuose.

Pirmą kartą po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo įteisintoje (2003) vadovėlio sampratoje ir reikalavimuose jo turiniui atsispindėjo pagrindinės ankstesnių tyrimų nuostatos. Vadovėlio sampratoje pabrėžiama, kad labai svarbu jame pateiktą medžiagą, metodinę struktūrą ir informacinę sistemą pritaikyti savarankiškam mokymuisi. Vadovėlis turi padėti kurti mokinių vertybinių nuostatų sistemą, plėtoti gebėjimus, organizuoti mokymą(si) ir ugdymą(si) bei teikti būtiną mokytis medžiagą. Atsisakoma reikalavimo, kad būtų rengiami ir vertinami vadovėlių komplektai. Vadovėlyje pateiktą medžiagą siūloma vertinti keliais aspektais: dalykiniu, pedagoginiu ir psichologiniu.

2008 m. atnaujinus pradinio ir pagrindinio ugdymo Bendrąsias programas, buvo koreguojama ir vadovėlio bei kitų mokymosi priemonių samprata. Vadovėlio paskirtis, funkcijos ir reikalavimai turiniui siejami su kompetencijų ugdymu. Jis apibrėžiamas kaip priemonė, kuri turi padėti mokiniams siekti bendrosiose programose apibrėžtų esminių dalykinių ir bendrųjų kompetencijų. Vertinant vadovėlių ir jų komplektų turinį, didžiausias dėmesys turi būti skiriamas pritaikymui mokytis.

2012 m. parengtose metodinėse rekomendacijose vadovėlių autoriams plėtojamos idėjos apie vadovėlių kaip priemonę, kuri, spausdinta ar skaitmeni-



Prof. Ona Voverienė ir dr. Vladas Voveris 2009 m. Nuotrauka iš asmeninio prof. Onos Voverienės archyvo



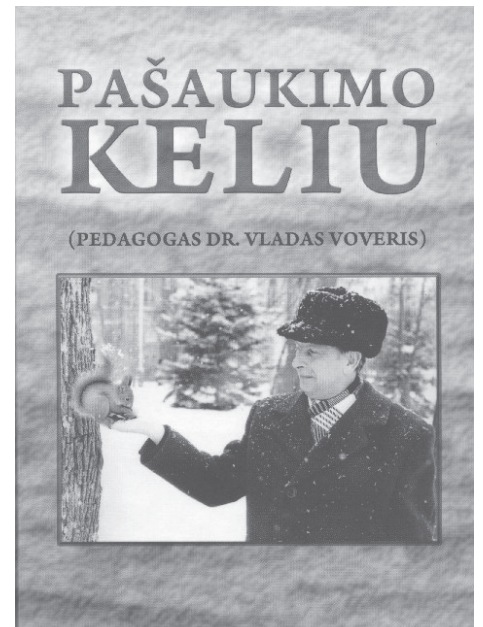
Dr. Vladas Voveris. Nuotrauka iš asmeninio prof. Onos Voverienės archyvo

nė, turi būti pritaikyta mokiniams individualiai ar su kitais kurti savo žinojimą, ugdytis gebėjimus ir vertybines nuostatas. Mokymasis aprėpia ir sujungia iš įvairių šaltinių gautą informaciją. Dr. V. Voveris pažymi, kad šiandien niekas neabejoja, jog vadovėlio paskirtis – būti ne tik žinių, mokėjimų ir įgūdžių „dėvynė“. Šią mintį kėlė dar K. Ušinskas: „Mokslinis ir pedagoginis mokslo išdėstymas – du skirtingi dalykai, ir visų šalių pedagogai stropiai dirba, mokslines sistemas perdirbdami į pedagogines.“ Šis mokslinių sistemų „perdirbimas“ labiau liečia ne formą, bet esmę – mokslinį ir metodinį turinį. Ugdymo turinį sudaro ne tik žinių, mokėjimų ir įgūdžių sistema. Žinios nebus balastas tik tada, kai žmogus įvaldys pažinimo ir praktinės veiklos būdus.

Mokslininkas V. Voveris pažymi, kad „jeigu vadovėlyje pateikiami tik pažinimo ir praktinių uždavinių sprendimo būdai, mokinys neišmoks savarankiškai rasti būdų naujoms problemoms spręsti“. Todėl labai svarbu pateikti medžiagą taip, kad ji skatintų savarankiškai rasti pažinimo kelius. Tik tada vadovėlis taps

mokslinė-pedagogine knyga, kurioje išdėstyti mokslo pagrindai ir kuri padeda įsisavinti privalomas žinias bei ugdyti kūrybinę pažintinę veiklą.

Nepaprastai aktualu šiandien suprasti, kas yra pedagoginis darbas, kokių savybių reikia, kad galėtum tapti pedagogu. Profesinės veiklos specifika reikalauja tam tikrų pedagogo savybių. Jas apibrėžia pedagoginės veiklos struktūra, kurios pagrindines sudedamąsias dalis V. Voveris ir išskiria: komunikacinė, organizacinė ir kūrybinė pedagogo veikla.



Prof. Onos Voverienės sudarytos knygos viršelis

Dažnai sakoma, kad viena svarbiausių pedagogo savybių yra meilė vaikams. Tačiau renkantis pedagogo profesiją, šiuo kriterijumi vadovautis nėra lengva. Meilė vaikams – labai sudėtingas emocijų ir jausmų kompleksas, todėl nelengva nustatyti jo turinį, juo labiau stiprumą, intensyvumą. Mokytojo meilė vaikui skiriasi nuo tėvų meilės savo vaikams. Ji glaudžiai siejasi su meile žmogui apskritai, su pagarba darbui, kūrybai, su mokėjimu žavėtis kiekvienu doru žmogaus poelgiu. Tokios meilės pagrindu mokytojas turėtų projektuoti visą savo veiklą, ugdyti būsimąją asmenybę. Kaip tik tokia meilė vaikams ir yra pedagogo komunikacinės veiklos pagrindas. Mokytojui tenka mokyti bei auklėti ir kolektyvą, ir atskirus mokinius, jam tenka bendrauti su kitais mokytojais, mokinių tėvais, artimaisiais – su visais, galinčiais turėti įtakos mokiniui. Tad pirmoji pedagogo sėkmės sąlyga – savo veiklos organizavimas. Organizacinės, kaip ir komunikacinės, pedagogo veiklos sėkmę lemia tos pačios savybės, pirmiausia – reiklumas sau. Mokytojo darbo kūrybiškumą, jo metodinį išradumą lemia žinios, įgytos studijų metais ir toliau keliant kvalifikaciją. Šios veiklos pagrindas – gebėjimas planuoti ir derinti ugdymo medžiagą. Ypač svarbus perspektyvinis veiklos planavimas, dėmesio centre turint visapusišką mokinio asmenybės ugdymą, pasirengimą profesinei karjerai. Visa tai skamba aktualiai ir šiandien.

Taigi, turime po ranka vertingą pedagoginį palikimą, kurį būtina perimti ateinančioms po mūsų pedagogų kartoms. Kiekvienas turime savo gyvenimo kelią. Pedagogo gyvenimo kelias yra pašaukimo kelias. Kažkada M. K. Čiurlionis rašė: „...reikia turėti šviesą su savimi, iš savęs, kad šviestum tamsybėje visiems, ant kelio stovintiems, kad jie išvydę patys rastų šviesos savyje ir eitų savo keliu...“ *Autorius yra istorijos mokytojas ekspertas (nuo 1993 m.), nusipelnęs mokslo srityje panevėžietis (1998)*



IŠKILIOS ASMENYBĖS

Knyga apie pirmąjį instituto direktorių

■ Atkelta iš 10 p.

bibliotekai, administracijai, gimnastikos ir sporto rūmams reikiama inventorių, metodines ir technines mokymo priemones, tarėsi dėl patalpų studentų bendrabučiu ir valgyklai, Klaipėdos „Ryto“ spaustuvėje užsakė institutui būtinų dokumentų blankus. Iki mokslo metų pradžios institutas atvėrė duris, turėdamas visą personalą – 15 mokslo ir 5 administracijos darbuotojus.

Tapęs instituto vadovu, nepaisydamas užgriuvusių administravimo ir ūkio darbų, V. Soblys ir toliau dalyvavo mokslinėje veikloje, skatino imtis jos ir dėstytojus bei studentus. Šalia mokymo kabinetų, aprūpintų naujaisiais techniniais įrenginiais, jis itin stropiai globojo instituto biblioteką. Jo dėka čia greitai buvo sukomplektuoti reikalingiausi to meto pedagogikos vei-

kalai lietuvių, prancūzų, anglų, vokiečių, latvių, rusų ir lenkų kalbomis, svarbiausios bendrosios ir pedagogikos mokslų užsienio enciklopedijos, visa profesinė lietuvių periodika. Direktorius gerai suprato, kad „sistemingos ir rimtos studijos institute be specialios literatūros – bibliotekos ir skaityklos – visiškai neįmanomos, nors dėstytojai ir studentai turėtų geriausių pasiryžimų“ (p. 34).

Vadovaudamas institutui, V. Soblys nestokojo entuziazmo. Tai buvo kūrybingas, veržlus ir rezultatyvus jo gyvenimo laikotarpis. V. Soblio buvo pilna visur – institute dėstė net tris studijų dalykus: filosofiją, psichologiją ir prancūzų kalbą, kvalifikacijos kėlimo kursuose skaitė paskaitas mokytojams, buvo respublikinių vasaros kursų, rengiamų mokytojams Palangoje, lektorius, rūpinosi, kad dėstytojai dalyvautų tyrimuose



Pedagoginio instituto Klaipėdoje pirmoji laida. Centre sėdi direktorius V. Soblys, inspektorius M. Mačernis, lektoriai: J. Alekna, S. Sodeika, J. Martynaitis, S. Janušauskas. 1937 m. birželio 30 d. Nuotrauka iš Lietuvos nacionalinio muziejaus rinkinių.



Su Šv. Kalėdom, Mano Brangieji, Kristuje ir Maldoje....

Kasmet per baltą gruodžio tylą baltom peteliškėm per pasaulį skrenda šventiniai linkėjimai ir nutupia artimų žmonių širdyse...

Šv. Kalėdos ir Naujieji metai – tai šiltų Dievo Gailestingumo jausmų, malonių staigmenų ir nuoširdžių bei Dieviškų stebuklų metas...

Linksmų švenčių!

PAGARBIAI

SAC. KUN. PROF. DR. KĘSTUTIS RALYS (PH. D.)

ir skleistų visuomenėje mokslo žinias. Glaužiai bendradarbiavo su studentais, dalyvavo visuose didesniuose jų renginiuose, globojo jų korporaciją, rėmė gabius, iš neturtinųjų šeimų atvykusius studijuoti jaunuolius, keliavo su instituto choru po Žemaitiją ir rengė paskaitas, lankėsi Lietuvos mokytojų sąjungos kongresuose ir konferencijose Kaune, Mažeikiuose, Panevėžyje, Tauragėje, Telšiuose, Zarasuose bei kitose vietovėse ir skaitė pranešimus auklėjimo, tautinio ugdymo ir tautos konsolidavimo klausimais.

Tuo metu V. Soblys daug nuveikė ir garsindamas Lietuvos švietimo sistemą, mokyklas ir pedagogų mokymą užsienio šalyse. Apie visa tai pranešimus skaitė tarptautiniuose kongresuose, simpoziumuose ir mokslinėse konferencijose Baltijos, Skandinavijos ir Vakarų Europos šalyse. Be to, parašė ir paskelbė daug mokslinių pedagogikos straipsnių periodiniuose leidiniuose:

„Tautos mokykla“, „Mokykla ir gyvenimas“, „Švietimo darbas“, „Vairas“, „Fiziškas auklėjimas“ ir kt. Lietuvos mokytojams taip pat paskelbė daug savo straipsnių ir vertimų apie užsienio šalių švietimo sistemas, mokyklų darbo patirtį ir jaunimo ugdymą. Buvo vienas iš aktyviausių to meto lietuvių profesinės pedagoginės spaudos bendradarbių.

Respublikos pedagoginio instituto direktoriaus V. Soblio darbą vainikavo parengta ir išleista į gyvenimą pirmoji mokytojų laida. 1937 m. jis įteikė instituto baigimo diplomus 93 absolventams ir pasakė šiltą patriotišką sveikinimo kalbą. Deja, tai buvo ir paskutinioji jo oficiali kalba institute. Nuo 1937 m. spalio 1 dienos Respublikos Prezidento aktu V. Soblys buvo paskirtas Švietimo ministerijos Kultūros departamento direktoriumi ir dirbo čia iki 1940 m. vasaros. (Pabaiga – kitame numeryje)

Mieli Lietuvos mokslininkų laikraščio skaitytojai,

užsiprenumeruokite „Mokslo Lietuvą“ 2016-iesiems metams ir paskatinkite tai padaryti savo kolegas. Prenumerata priimama visuose „Lietuvos pašto“ skyriuose ir internetu.

Prenumeratos kaina: vienam mėnesiui – 2,66 euro; 3 mėnesiams – 7,98 euro; pusei metų – 15,95 euro; metams – 29,26 euro.

GERA NAUJIENA: jau dabar galite užsiprenumeruoti laikraščio elektroninę versiją (PDF).

Šios prenumeratos kaina metams – 10 eurų, pusei metų – 5 eurai.

„Mokslo Lietuvos“ internetinėje svetainėje: <http://mokslolietuva.lt/> pasirinkus „ML prenumeratą“, atsiveria <http://mokslolietuva.lt/prenumerata/>, kur siūloma užpildyti kvitą <http://mokslolietuva.lt/prenumeratos-kvitas/> ir jo laukelius perkelti į savo el. banko pavedimo formą arba atsispausdinus apmokėti banke.

Mums Jūsų parama reikalinga kaip niekad!

Lietuvos mokslininkų laikraščio „Mokslo Lietuva“ projektui „Pažinimo erdvė: mokslas visuomenei“ vykdyti Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. skyrė 15 tūkst. eurų. „Mokslo Lietuvos“ redakcija

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Jonas Jasaitis
Stilistė-korektorė Jolanta Niaurienė
Dizainerė Giedrė Zaveckienė

Redakcinės kolegijos pirmininkas Alfonsas Ramonas. Nariai: Valentinas Baltrūnas, Vygintas Gontis, Valentas Daniūnas, Raimundas Dužinskas, Rimas Norvaiša, Vilma Petrikaitė, Jelena Tamulienė, Emilis Urba, Janina Valančiūtė, Alvydas Baležentis, Nelė Jurkėnaitė, Dalia Shilas (PLB)
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, LT-01118 Vilnius
El. paštas mokslolietuva@gmail.com (pagrindinis); mokslolietuva@takas.lt (papildomas)
Tel. (8 5) 212 1235, laikraštis internete: www.mokslolietuva.lt
Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://www.mokslolietuva.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“. Laikraštis platinamas tik prenumeratoriams ir redakcijoje.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Petro ofsetas“
Savanorių pr. 174D, LT-03153, Vilnius
Tiražas 500 egz.